63

U. B. BERGEN
Ms. 63

Afskrift af Gulathings-loven
fra 1600 af den Sadvenske
Oversættelse fra Halvdel
af 16de Aarhundrede v. H. Storm.

U. B. BERGEN
Ms. 63

Komung fredrikh den andre hoff och
streng bestalling begifftin paa flensborg
slot 1570 Ludwig ad Jnsin g-stellig vdi
vorherrig herre Sig prelbisten prester
Anders skriffter aff holtsmare hynder
aff ludig karill- vdi borgin hub hen
for denne dag mo bynke aff skamlot
borg nogin kopmandskap borgin borger
sik nogin skade imodet bordi prestbellige
oc skriffter Kunne dennis er skamfobit
og gestfast strømstarin herren och konger gold
hen imodet skrifftin Sig ad gorre
strafftis aff kongin och bb rettin

Anno 1584 d. 14 februari. begynte Anoc
aff kaas i denne Tongbog. Jnd gaffue lyse.

Gulathingslov.

Thorstalen.

Her begyndis Norigis Landlog
Hesstum sem sueins sun k: olafs konungs
ok noregs gröta drottnar ok sinn
sannar konungr sier uti Noregs
Riki sannlikt at stadfesta
Hesstum / ok Vi m ordsmt
pan er forsiandig quam / at
noregs mannfolk bygdi oc
forsiar sundu allri sinni hiälp
ok stoist / Log er sinni
sundr eyrir log er folgin sandi
h ok Kristins sidi / a vällum sin
sinne manz sieren sa Gandz
sem ingum lang bestadr / hiem
sem sandr ok Kristins sidr vkki

vnd vnnd nesthen thend shall lang
Krone of Dänis, thnt nr kongns
of Hochdigenn Lundes thn
wdj landen sandsh ar Dönnen
Donnen of sneesden thenn sam
und wolls thigis sam nn wid
enn Jonfrenn sodn lossn bad
pnengrinnen of wdlenglen sach
of landen sandsh und sam
then Krign unnd wolss ostnr
gegnr, of sadn illn wndsidn
unnd enstenn wdj samen sinn
landen sondj on sand blisstn
of Dnbnn wdndigen, sa nr
sand Gnss crond, of kagns
grönnenn Mand allen then sam
wdj kongns land boo, shall vnn

Hans Søfsonnes ord vnder Jesu
forsj nr sand pelig at Gøm
sthum alle sind dee vnderstue
Hoffdigne nes ydmygie at for"
sare sthud sullige sinerken ofs
sthud sullige Christelige sthre sag
sthe vollen vnnen hoffsagne ass
Gio gradt giuingne sen pdim
sar wnd sen Christen dommd nr
sind sthor sen nogne lang for"
mindre for sthris pdia sa
pdall sthe sthe sneam for gud sen
alle Giuingne Dómme"

Her begyndis Casslen tiee den
fforste bog som er ting farkalck:
Den vrstige vnnd vill løglig —— 1:

Von weinschänd ——— 2:
Von Ehebruch ——— 3:
Von Kindsey dass man nit gen
England ——— 4:
Von mord allen gmeinen diebe
stagen allen wolstagen —— 5:
Von stuffig für Sonnen — 6:
Von mast oss wold sein Burgen
oss bissen in sin pfründen — 7:
Von Burgen in stallen —— 8:
Von Kauf an Brüssen ——— 9:
Gmein Burgen kosten in Nam sind
Gelds ——— 10:
Von Frieg wust ——— 11:
Von verbindig umbgwust —— 12:

Dy lang mans rndt ——— 13
Dy bandes rndt ——— 14:

Tafflen tiell den anden bog som pr landwerens bæreken:

Dy Land Vnnen ——— 1:
Dy Fudiger Fue ——— 2:
Dy Vorder an Falds ——— 3:
Dy wolfligen Vand Vnn Sande
Flüder y landen ——— 4:
Dy Fudigen sind ——— 5:
Gorduds Fudig Fall Gjöis ——— 6:
Dy Wobn ——— 7:
Dy Wobn Fig ——— 8:
Dy Fding Fusen ——— 9:
Dy Koffmen ——— 10:
Dy Vogen Koffmen und Koffer — 11:

Lasslen tiel den tredie bog som
mandhelge balrkenn"

Dy mand sker Ordum ifra — 1:
Dy Dudsmes Gez oc sial nader
folgum giffue — 2:
Dy Nidings worck oc sandmj — 3:
Dy flemer landflygtige sagn — 4:
Dy mand finder andre paa sin
skade uden vrodn — 5:
Gierlidis fridloss mand bandt
forfarne sig find — 6:
Dy mand sielger fader mand — 7:
Dy mand skiffuer fridloss mand — 8:
Dy mand kiffuer sagn paa
skiegne — 9:

Den gallen mand bøjdn sig ast
sorgsball ——————————— 10:
Den mand bam os sin sand sy
saan kand sei sig ——————— 11:
Den mand Kaadn Andn Rad 12:
Den Norgn sischadn son kong
Magnus gast Norgis —— 13:
Den naadn giningn ——————— 14:
Den mand sigen dadn ny lag
Kist ——————————— 15:
Den Norgn Kidn Sadn —— 16:
Den skum son Jedn gin skon
ends ofn Ellen grübis —— 17:
Gad Domm bon an Kgln — 18:
Den sand son sneA un sny — 19:

Dy mand bidne sagelöss mand — 20:
Dy skuld sal ikke sin Brödr bu-
skallen wällen ——— 21:
Dy pist af nesse hog — 22:
Dy skind nelne gang bidne mand — 23
Dy mand skallen Arguinligh 24:
Dy mand Dötne wisse — 25:
Dy skö sal skus pladz sagn
nesse quidne nelne Wern — 26:

Saxlen tiek den fierde hog som
er giftinge balcken:: oc axesne
stallidt ::

Dy giftesne Mancke ——— 1:
Dy nogen nöd nelne quidn giftis

Frey rechten fahrnus Recht —— 2:

Fragen man sein gütlich pringt
ast landes fürsten —— 3:

Ey pfaffen rittern landen oft
sterben —— 4.

Ey güter fragen mand rechten
sin eygen landen —— 5

Ey landen oft sterben pfandes
as —— 6:

Ey drittes gaben —— 7:

Hierbischs borgen pfaffen bischs gut
drittes —— 8:

Hier mand man drittes forgiben 9:

Ey mand fachen rosz streit —— 10:

Ey drittigen nun rechten lang —— 11:

Den ärsten Krig ofs langliga
Gassenn ——— 12:
Den baren predign ——— 13
Den crongn pfäffn ——— 14:
Den vnnd ßagen crongn ÿ
ßwistn ——— 15:
Cron vnndpfaff sein ärstn
ßögn ——— 16:
Den Vogen sidrn ÿ ärstn
ofs dagen sinn illn ——— 17:
Den ÿ. vnnd dagen ärstn an
pfäffn ——— 18:
Crönlin vnndpfaff sein ärst
ßögn ——— 19:

Der faigen vnnagen pflichten — 20

Der laugligen gastung —— 21:

Vnnd vnnagen pflag vßgen vnd
sinen pudigen —————— 22:

Der vnnagen sachen ansatt all — 23:

Taxlentile den kempte vog som
er odals halchen:

Der odel an pflichten ——————— 1:

Der vß Jordan sin odel pflag
beistung ——————————— 2:

Der mans veld sin odel pflichten 3:

Der mans veld sin odel pflegen — 4:

Der vßnd mans stuckung von an

losser Jordum ——— 5:

Dy odall an Bind ——— 6:
an kann skall Bind kann
unns an lösen ——— 7:
Chierkids mans skall pan sin
odall kallen ——— 8:
Dy Landskiär pan odal skall
skallen ——— 9:
Skud unnen pan odal ausiren 10:
Dy Jord sam ligen x dar wil
. klagisklöss ——— 11:
Dy panter goz ——— 12
Chier mans skall Jord vnder
skud weisen ——— 13:
Dy Jord sam nt kamit vendes

Lafflen tiel den vj bog som er landz
leje kalrken:

Hver mand skal dreye anden mand Jord
goz leje ——— 1:

Hver mand skal huss langeligen
opholde ——— 2:

Hver mand skal forbedre gamle
huss ——— 3:

Den mand kalder sin Jord paa
leje oc veier hinder Holden — 4:

Den mand leyer ij mend en
Jord ——— 5:

Den kongens ombudsmand kalder

Jord paa hüje ——— 6:
Huad skud mand gjöde saa oft
Jord ——— 7:
Huor mand gjöde sin vöj paa
dyre hugn ——— 8:
Huad mand mue höjlige sön oft
Gjerne mod sig ——— 9:
Den mand sönne paa evhöjne
Jord ——— 10:
Den mand sasönne söö ville
sönd saa ——— 11:
Den bönden sasönne busoss
an Kjöffe Gun sönd ——— 12:
Den mand kadne gjerde Nadne

Rachum ——— 13:

Gröer mand skaa skiftes eg — 14:

Dey mand klöfter odah øxter — 15.

Dey mand legge ögs for plöy
nellem land ——— 16:

Dey mand skiun nolaglign yer
andres mands agun ——— 17:

Dey mand sollum sin skeg
ÿ sund ——— 18:

Dey Regne skiun for sang
yer sin nÿndrellum ——— 19:

Dey ewold skiun yer Regn
nÿndrellum sem skiun eyes
soun ——— 20

Gröerlids ey skiellen sogn sam

Dagen paa Borg sammen ——— 21:

Den mand skal ikke forlige og dømme allene ——— 22:

Den dømer ikke af mandens gods ——— 23:

Den mand dømmer huse allene paa ——— 24:

Den gierder passager af og ved gaar ligger ——— 25:

Den gierder hvad af grunden skyder ——— 26:

Den mand vil gierder sætte paa ny før sætters vornar — 27:

Giør mand paa eller løsen sit for sog skade sætter gierd — 28:

Der Mann schlecht Hahn gang sein
Gnaden Hals Kragen ——— 29:

Der Mann schlecht Hahn allen
Weg ——— 30

Der Knecht allen Ochs Kühen Hühn
Enten ——— 31:

Hier Mann schlacht Haa sein Haan
ein Knecht Kind ——— 32:

Der Mann Gäs Enten junger Schaden
paa gang ——— 33:

Der Ochs Schlacht Enten allen
Hunden Kühen gang ——— 34:

Der Mann Christen Bauch auf
Land ——— 35:

Der Knecht Bonll ab gans gang — 36:

Von Almanden wegen ——— 37.

Von Englischen Stuffen ehe an
Jhren wegen fordert —— 38:

Von Ein an Jhren offenen alt-
manden wegen ——— 39:

Jhrer Liebe wand Schadt Rath fer
ner wegen ——— 40:

Von ehe neffnen der Almand
wegen Lehen offenen —— 41:

Von wand Saffnen Lapen
Samuel ——— 42:

Von Sachsen ab Hogen —— 43:

Von den Gesandten ——— 44:

Von Frieg Land Sen Engl. Landtag 45.

Dy allerbeste wand an steen ——— 46:
Hier wand skal skind wesser
as bræmer ——————— 47:
Dy wand saar y Jord wy sand - 48:
Dy eines as waarsein — 49:

Exaffen tica den sinende bog som
er kiobt bakrken:

Jegen wan sra Eadm sagn ——— 1:
Dy eines an kaussin ——— 2:
Hier wand skal sögn nsskjer
sin prædigen ——————— 3:
Dy skus wr ny skik skudt sam
prædigen skal opbræn ——— 4
Dy salign wand wr Vogn

pflicht ——— 5:

Item die Letzte pflicht ——— 6:

Der Erste Herren Sohn ingleichen Hasenbein ——— 7:

Herr Hüb wird was Englisch sprechen Lernen ——— 8:

Jungens Abendt wird Kay Köchin Kopf ——— 9:

Der Kopf ——— 10:

Der Hasenbein ——— 11:

Wird pflicht Einen Viertel Hasen vor ——— 12:

Der wird folgen ij Mond in Kopf ——— 13:

Den mand lugne gang ass andm — 14:

Den mand kassene andre for ill

forss ——— 15:

Den mand kosstene ud sig

vobsste ——— 16:

Den mand skar sinn for laad 17:

Den gamle ——— 18:

Den giled ——— 19:

Den mand lugne arbed — 20:

Den fract ——— 21:

Den mand for ÿ forbed — 22:

Den mand sngelne gan andm — 23:

Den Dabell ——— 24:

Kassten tile den ottende bog
som er tinsne balcken ::

Jungen man sin Eidem stillen —— 1:

Dry Eidem hölt inder folgen
Eidt vff Dädo —————— 2:

Dry man Kostlen Eidt nellen
widsagen mand —————— 3:

Dry mand sindne sin stallen Golz
vndi Eidem mang vonnen — 4:

Dry mand legen Eidem Eidtni
Eid —————————— 5:

Hier mand stelen Kandsagen nffs
sin Golz —————— 6:

Dry mand sindne sin stallen Golz
ons nÿ Eidt —————— 7:

Dry mand stinkt sag nellen seelen
Dry mand sulgen Eigne Jand — 9:

Dm mand gør j ælbygard — 10
Dm mand slaar mand mid yxi — 11:
Dm vrøfamdø mand yag
fo:" — 12:
Dm mand slaar hiøst oc slaar hoed
mand sindm — 13:
Dm vndm — 14
Dm sværdm vndt — 15:
Dm vndt skaft ij — 16:
Dm mand dræbm sig om "
mid — 17:

Her begyndis den første bog
Som er tingfarbalken:

Om vrostnings mend till langtingen.
Cap: 1:

Vor Gnad Jesu Christi sind wir
auferstanden: Jesu Maria wir
alle König wir allen Christ Kinder
worden und wir allen Norgis Mund
Ave wir Sündlichen Amen::
Ach wir [illegible] Diebe an allen Nor-
gis Mund Hals und Hand Füss
Gar Hallis an Mors Gar Hallis
Langlichen: Füss Hus Hig Diebe
allen Mund Kamen Gar Sind in
Unsern Hand Kinder wir bis
pro Nambig Mund: Nordwind Lang-
lichen Gar Hals: Hand wir allen Kinder
wir Nasen Mund: Jesu
Hals Hin Kinder Mund Unsern
Gar Magen Mund Füss Langlichen
Gar Gammel Andreas Kraut Hass

gud ressten lagen as ein Sann

Om Vitnisbyrd: Lag: 2:

Ssessen mand ngen anden kindelig
as lagligs vitnes, skal sun
mand mael dom, Nu er nd
mand vitnes sen ingen mand
vitnes as ij sen x, sas sman
as ij kunne anden vitnes mand
skesse nar ske vitnes sen ingen
gimsgelsen skal ans kanne,
skist nr as mand sessen anden
sing skil ske ngen und vitnes
anden nr as sessen nd mand
pan skigis Tredie nr as sagn
nd anden mand ske vitnes,
sinden nr as mand skwgen ik

an Brew ſe vgit vaiaun, allen
ſer Vogn Landen aus ſunyſe an
an Brew Vaiuz vodj ſandſz ..

Dm tingfredt: Lxp: 3:

Allen ſe aund ſan ſtell hingſ an
anſtinder ſtadt y ſand ſaun ſine
und Landen ſer lingſ an ſe
ſaunen ſine ſine vil ſu vgit
ſand ſu ſan dyſten ſyg ſie
at-Gioren vod ſtenda ſtidt
as ſand ſa an ſand ſter Vogn
naus iſtic allen Gior Vogn
lingſten ſaun i ſa laſtku ſand
ſer giant at ſu gez vod Kingn
as Kaunen landen as ſaunen aldig
vodj landn ignd i Vbarder Vogn

wand saar Gier yan langtingen Bald
Peders Jobns ost folgen vij ort
ost xij ß j Jegen wand pfall
wahren yan langtingen Curar Jo
sar Gier und finds Bald Rad
jst ost nisse wahrd j Schlesw
[illegible] ost Schlesw langtz

Om hnad Som dømt er yan
langtingen: Cap: 4:

Dm Regen wand kamen sin sag
wanschulgen Jesen yan langtingen
Ja wan Sand inkr Driften dro
dan Sand Jamen wahren sag, dog
wan Sand Jnsten wan asgnand
Jin wnsse langting ost Jasten dan

Alles ihres Burstens oder Brüstings ihr
Kinder oder Jauer maall / Christen ihr
ihr sagt ihm sein / haben maall
seinem Gebalt Bosheit / Christen
dann ihm Burstens haben ihm sein
sagt.

Vom maul Christen slagen eller grinder
woldtagen: Exp: 8:

Wer Wegen maul allen gründ Christen
slagen allen wold sagen / ihn an ihr
Dein sieben haben allen Falschen
nasen / oder ihnen haben allen
sagen / Juden ihnen sind ihn Dein
en / wenn langligen ihr selbst / ihn
en ihnen sindloss / oder sagen sagen
allen ihnen grindigen / ihnen en ihnen

for fald oc Sand er Ting nekter saa er Sand paa Samme Dag ny fundt bufalder, Dog skal Sand betalder Jorden i Marck efter Mesk opfyr and i Veiene, oc som ofte Ting skal Sang neder Sand lovlige vidne: paa bedre Dannes skal ".

Om Stefning for Dommer:

Cap: 6:

Dog Regen vide stefne andre for Dom mere neder andre Landsmand; saa skal Sand Giøre Sang fast med stefne Jorden Fremit, oc Sma med stefne veden Fremit i Samme Lag" sogne, Sand med stefne veden Fremit oc xij med stefne veden

landen ock Rijken ock andern legred i
ock nu ska sand sälden nemeligh mand
aller dyrstigen plegeligh at Gön
ock Gaman sare sagd i sigend skal
dendom Ulamen paschen med xiij dagen
for paschen i ock ska sand skal S:
Galdrons skal i ock ij dagen for
pinsi at paslj i ock ska skal kalds"
lauchen at kosted i sendom sulten
Nannen skyssen skal med sand
kommen sing skal sin egen skal
aschsed i sa andren skaden ok kan
bugs skal Rusen skyssen dagh
ock Rud sko sang vall i kroson
lag nandes dag Cristen andern lag"

ligr forfaed, ysa bädn folgm mj ꝙ.

Om mart oc Wold som dongen
oc bissen er tiel stickes: Cap: 7:

Nu nysstendj er gaa Vaadn bysoss
dogligr, ysa nu nogin Vyrsnligt
ysnd snelligr Sprysnligr ysno
Knesnligm ar salen ysi sassn
gud ysik skikkm ij sinn sinnes
sag skal vorn ysnd Wn:
ar ysnd snelligr ysno sand standsn
snligm blisskn oc sollm, ors
lagnd sag snelligr bör ar vorn
gnad Mund sik vorn ors
Krysts, ors and Mund nik

und will vorligen straff, ors wen disser
vamblig wend so, schend sher wo
kongen ors schend andren wo bisspen,
ors schend sher wo plivdigen ar
hinleyn schend dinck vill allen xtten,
ors bekennder sig ar sher sacken
sher wolls asst gud ors ikke asst
schenn sulsten, ors kender sig
schenn und sigen vaander nüsser
ors lasser gud sig sulsten vondis
ar kalla sheis vassen, ors sender-
ligs wen disser ij vadj slor saen
sass gud saen ikke skrivdes dod
sulligs tro und sild kandvligs

Dyt wol ich wol sey [illegible]
vant saffen / Anstehen mad
sin Jhesum Christum / Dan an
ich ich for Gnedigh plyed nid
nellen schengen Vogn sastyr
Mand sinen pundigen ost gotz
asst und dennt / Mad lay
os Dag / os vy sullen plad
dengen mad bygn nellen Dain
Gosdingen schrid Anspladen
nellen plyck nellen an bengen
sher schuldt & mod y Vogn
maadn"

Dm kongen er assalden:

Cap: 8:

Esterdj de Lands Forsten os nogen
Lenge bör nogen skill börligen
skinsten at giöre kongen / ja nr sk
vgn sammenligt at vand skagen sky
vorth vaare for skud skaren veld"
saaledes saa skulum sne sik
skaffen vorne for blindum vosj
sag ikke sidder vosj vgnud andre
Land skes saa vgnud skaffnr
vorne ein kodin os skagis skill
skonge ~~Land~~ C. oldsk langs / saa
vorne sindis at skud vor vngen"
ligen Gud for nd kinder vider
skaffnr konge vnskyld / saa skuld
~~skuld~~ 3 dag at Mange skaffnr

Tirsdag

som sa gjort vver som sine nesten
skegner &c.

første artt.

Jfrelig tufolgelig nasten som vi gud
skuldu sam os skelig vandi, skal
vi dag skinne skelig vesen
offen alle Norgis vender, baade
skuldland os skattlandu, vnd
skilde borgu sine saldnu, sa vi
sam skul skilde dast, at skul
skal borgu vesen offen Norgis
som Norgis borgu sam vi skul
nesten sam vi ngen skilde &c.

anden artt.

Saa vi skul andu artten at borgis
sam sam skal borgu vesen som vi

[illegible] xx xxxx xxxx xxx

Kerze verwandt an das Faden vor
nehmen sich aufzuhenken und Kerzen
an irgend wo stille ast ihr andern
sach:"

Siebte arbeit:

Gan wir sind Winter arbeit an Kerzen
faden bringen sein Daß Kerze Ver
sind nehmen an faden das vor
faden Brahmen Kerzen zaubern
aufnehmen an Irgend wo stille ast
ihr andern sach:"

Einunde arbeit:

Gan wir sind Einunde arbeit an
Kerzen zieher sein sind nehmen
Daß Kerze verwandt sind sein ihr

wr Esslem wed Sorr sind allen
sadne skal os Bergen Sassen
wenn Bessen sor Gnade und
an Sand wr Sac sam os Nass
gissen Sans wedn os sagt
sind os sind Sier bannit
wor Esslen os sod, os wor
ikke Bogen Sedn wasten giss
an wenn sadne an sam
band os sen sag sy wr wing
ligt skad sy ikke Dölle."

Om Konning an Keysse:

Cap: 9:

Dm sag Saandelsen kand sig
kann an Jagen wr Sissen nic

sa pdae ch pfeffum vnnen hig"
stuffum sol, sun nffsen folgn
sunhgn gwffun bssn; Abrdm
Rüdn os Rüdn mnd mund
an sol/ Nord sue Grundsm
an Rand vnd Erdnbssnd
os Unsun sun bischof ass
sin bischofs Lönn; os bdgs
nonig mand xij sh nünsten
os klogisten und sig sun nffsen
sin vnd an sh sagn sund sie
bdgn sam sinn sinn bnss for
gud sie facen nn; os pdae
sh nnen pan sins nnü indm
i mnis sh spörgn an bdgn n

Erstadnen / Han skall oss Huer
Bisskop oss vorunbig vnd sin
Diäken sin vnnd sam bystannen
landen vnd bändren for skiffte
oss sondrum / Samuleds sin
vnnd sam Bönder sinnen / Gör
sin sins gelikes oss sindis sin
Nogen ewlig nellen vnbödigen
sta nen sin sondrum vnd
sorgen oss landen sondrum Nogis
as for sinnis forsamnelsen.

Hnad Longen loffner Naar Hand
Hyldis: Lap: 10:

Nu ad kong skall vnde sing skulig
at vnnen kong an Hollen vnd

Om Herting eed: Cap: 11:

Dum vndt pdaa Hertigne oss gunsta
Burgr paa vnd Hild sam borgr
fogner sin borgr Vasser 1 sa
lagne ings Land paa Hellig"
Dommd oss sunsa Mis maad
vsill en ing pdaa aromar Min
Herren Norgis borgr Hild oss
vsro boligr oss obmbaar 1 oss
vsnu bosom sam Land ings
ij bosaeings gisslur sasta
pdaa ing vsroligne Soldr vnd
aar vsnd lang oss Hidnesser sam
dolig magnis pdindr vmlag

Jacobus Mordsen Lundius

Kongen oc Hr saa landet Hyne,
Giør skal ing alle skud Dict saa
gode Forbyne bar at Giør sin
Herre oc Konge, skinke skal
Hand saa land oc Rige und alle
Min vnact oc Vandt, Falle skal
ings alle Hr vndre saa ing Kast
Konn lang Forbum: Gud vonne
ing saa Fiedne saa ing saa
sige oc vonde oc ing lignr.

Om Forledninges Mendz Ædt:

Cap: 12:

Vnn vnd skal Forledinge Mend
oc Forsinge dunge, saa lagne
ing Hand paa Helig Domm oc

fremsen min vnder skiell Gud, ad
ing skall vorden Min Herre
Kres oc skr. 1 konigen oc obunden
förrsten skall ing Land oc Rige
Rige vnd all min Mact oc
Raadt 1 Sollen skaae ing aller
skr vndsr 1 Sen Kongen Kaffe
Kosstun Land Sockelm 1 nsskem
skus vnd Sen Gud ing Sor
Lunst Kaffsun 1 Gud vnner
ing Sen Kiedm Sen ing Sem
Sigm dis vnder aa 1 ing Kiss

Om Langmandz ret: Kap 13:

Dnus vnd skall deer Kong vnd
Kunger Norgis Kongr Sen Kgm

Jng Hand gen Hellig Dann os Hessen
mit mael Hill gud an ing Pla
wenn Mind Hwen Morgis Kolge
Hed os Hes 1 os Hwnd lag Hla
ing Hign Hs Mund Hen wod mit
lag Hogen nn 1 Hen Gr. olHt.
König bigjunge os Hildeden os
Hand Hnen nHHne Kommen
Hesten Nn Hamlörbt wond
Hs Mund Hen Hnden lang bigen
Hand Hier Hen lag bigen inder
Hinlig Hand Hen Plann 1 Ha
Hla ing nHHne Hine Mael
Dann Han ing wnd Hanish Hen
gud nHHne nin Hannis 1 os
Hanish Hinnig Hands Hen Hoss

mig mun sen vend skud forbyr sen
skud ikge stkjæ sen vopstkjæ
sen vend sen sagir m sen vo"
sagir mr: gud vorer mig sen
sieldum sen ing sennt signe
os vendum os ing lignes:"

Om Bønder ret: Cap: 17:

Hvem nek stkal bønder os alle
mend bymegr sen lugne ing
sand sen skeig dom os snesne
skin mand skik gud at ing stkal
vesen Min snam Norgis bolgr
sies os skre lovligr os ebm
bam / mud all Min mact os
sen mosstin sen Gudr vendu"

saghen bör at vorden sin herre
oc kong, vnd alle vthen lang oc
Rettes hus sam oc: alsaa kongs
stirkende thenelig bodgne oc the
sam landens bygn, oc saa Rette
vsaghne kommen saaffnn Nu stad"
saas, bör vorden Mig gud saaden
sam ing saant signe oc vorden
oc ing ligne" "

Her begyndis den anden bog som
er landwerne balken" "

Om landwerne: Cap: 1:

Hvn nr oysaat oc bygyndeser landen

an Vnnsin an Jesum Christum sein
Hauptst fest vor: sand gnd ost gij
sin Lehrs ostein alle Landsgnn
Land vnnsin vor Vnnsd ost bn-
stimmelsen alle Norgis Mand
Nu ost vosi Christlichsm: Vsj
ostes sauns vor Jnnsin Jesum
Christi nastin stadt vor langsj
Lehrs vnnsin: Skandn ost bind
forbinds ost vosbindn an langsn
Christin vnns vnast ost vij volang
Vnd gnd sjin Lesst ost sins
snest sjin Gastins: Jsjnn isten
stadt vij sinn Lndig nellin vosd
bind Christin an Land vosbindn
vnns sligs sjinnd sonn Jnn nstsdn

folgen / Kongen maa nj binden j
fryde Mauren mod Guds Lydes mand
vedem saa nr. at Kol Drissen
Sam Gen vill / Jegud almindelig
Gyngs pbad Kongen aller Sac
vonlig Maal lagt paa vaar
vendinsachen / Gudbrandum gaffue
Gimsbud allen Gyste lob / allen
vaad at Gyn Gen saa Ludvig
Gonis vedem pbindz Gyste at
Ludvig lagleigs pbygdem saa lag"
bagen Gudsfollem ::

Om Hedninger her: Sap: 2:

Dy saa Gendeligen Gud Gie Kom
at Gedninger aller Chrisnen / Gie

Lagen sig Jud gaa Krigen indtil
Land nemm med sine Penge Land,
og Pas med alle Sinn over
Rig til Lengum ind Pröf falde
os ovelom: og Land og Fölkene
ind vinde mindst Rand for
vogn bosatt Gjerning, og Hs
an vil Gjerning saa vogn bosatt:
og Hgnen ovig Hs Fastbemeldt,
for Hs saa Landlöst an Vogn
Fruen vilde finde sig og indtil
Land, og Pas Hs saa Landlöst
saar Hs an vil, og Pinen Bud
os lade Hs saaen offtön all
all Landen, os Pas Bödm saaen

Rm dessen vorgem, ey nyendigen und
ffell Hous und ffüll ofs baudn i ofs
ffad fann baudn dag ofs Nast i
Ettig bild ffad oppfinnin ÿ bygdn
allen wegnen i ofs vodn paa Hjemen
ofs bnnen fann dudnen bild ayf
voitnen "
"

Om Vorder an Holde. Cap: 3:

Om Vegnen vesend nn fen Mondö
paa landut ifa ffad vey vordn
gjöen i ffad fodgns vonbyg
vand ffdinnen bild op i fann ikke
fodnnen nn bolgnen ffdeeg i t
Hen ofs bandnnen pludigen an Gjöen
vonde Vordn: fan Hafften vonnit

Sundags ygen owd fulles fodne
os frolesto wnnd sau nu fridtagen
Jndlewpdo os ikke andlewpdo Mand
ast nu Lndre borgo Krigo".

Om Nogen wdsker mand bersander
tinder wdj landen: Cap: 4:

Dm Nogen mand kommer wdj lan
igen sau Jndom kastum vonerin
Gion fridloss / os ouer sine sander
findne ij landen sau ikke landfolck
sick sound ast wäisten / sa bör
sau sin sond igen ud borgos
Rands pladsnesten / wndog au sand
kastum Gion Nüdings vonerik.
sa sagen sand sond / os Nogen

mand hue vesand ghalm gha we sand
sandlöss Dig sand wer sai ghil
sand, wedm sand wies Dinger
wd vndt we sand wisse inlle andm
wd gh sasst de vewein Landig.

Dm ledings gierd: Lap: 5:

Nu Dee Zeln wmd sim Knech
ledig Gion ill sasstein, Mann we
ledigen we vedkindwd, gha
Dae sand Gion sam vsstghen
sam Gaardem we sonn os pige
we Mage ghil, os ghud Dae
ledig Gion sam yan Gaardem bom
asst soll os sond os asst sim losse
pudigen, gho sam Gaardem dagen

Ihs Der Konigs Armbrust und ein Konigs
Instrument Thurlich sein pflegendt,
und Kein Herr in allen Landen sey
fallenlöst noch Frey, Ihs pflag sonst
gifften ledigs sag ihm an wie er
solest, Ihs pflag Kunstein Instrum
und Konigs Armbrust auch Kandt
ob Andern pfleglich umb, und
sein sinnigen reden ettlichen fielen
ob Kunstein ist gar Eigen, und
ihm sein Nutz sigen bald sam
sam sigen, ob Regen und wie
sey wenden ledig pflegt ob
loben sag ihm nun sinnen ob nit
ihm Landen, ob Gier sinnen

Hun nam hun, skal skal ligr hun
Gíán lading oc Gifftin konungs ladigr
skal hun nu vi án sóest, nu hun
vagnn sin Gíán allt lading j ijdan
skal skal gifftin konungs vi sóest:

Huorledis leding skal sigvris:
Cap: 6:

Nú skeer vij nuck sverlidg vi
skeer vor lading Gíánum, dagnn
mand nu kos vdj kiósst stundum, oc
bonn vdj sneir, oc sver hun
stundum stundum, skal nu
ploghin au Gíán lading aff
hun gaard skal bonn sua vdj
sneir Instum vend anden bal

Hüderkum wand sein Lagen vijt
wedem sein Kleidern / sand sMacl
Sastü vñ Kös sKiels vonestarken
Spüd eünd nelen Land ózn /
Jtem sie sein Lagen sies xij t
wedem sein Kleidern / sand sMacl
Sastü sKiels slaczgr und sie lab
sag sie nr Unsstuer / os Aller
sag sKiels Sastü sKeen vnen
wnelben sie an Mand Land Cüd
Fiad sein sienen wdgian Sast
Can an ille sindis Cüzs wdj /
Sand sie sein Sastü sKiels nden
Enden wabnen os Lagen sienen
ille sneft / sienen sMacl Lodgnen

oppsägn: Item fürsten sein knecht
zwölff oder sein Edelen / sandtbla
sser für dies selbigen panzer nehm
bigen / und ihr weder sein für
er Rossen / panzer nehmen bigen
fürsten sey sein Vogt ast Diss
er sachen pflägt ijss for sun:

Vom Wohnetinng: Cap: 8:

Huor ihre sig er sein Edle Vahn
sig ihs bor an ennen offnen ac
Vorgt / ors vf slossen sammel / und
sein pfingsti / ors engründ an
sfindenwasser ors sassen ihre
alt liest an mündsasin / ihs skall
bel oppdinis for ihre sigs ors

Pall allen sögn sam band Nasten
bar 1 os saffnen allen sinn avehnd
and sng, 1 os Vogn sündn sinnen
ast as sing sa nn sand pbäg
bogn iij ß os ij ß sin sün
avehnd sam sand pöden saff-
ten, Und sind band sam ihn
saffnen Dung, as nn sand sin
nellen sam, sa pbad sand kall
sinn Gmeadn sie sng os land
sbung sin sinn avehnd, sa nn
sand sagulöss, bröstn sam
Vogin sa bäs bogn ij ß sa
sünt."

Om Skindz hefte : Cap: 9:

Sxa nn sagt as bändn pbad gion

Dinge stehn sal wenge sein holzen hu-
höffner, und holzens wenbig Mand
Dall Gön bid sal wid sein
Holzen höffner, os Hun stest
und sadel, und band sein stest
sassun bindne sa holzen stig
stehn sa Gilden Hun bandn sal
bid kamme stil ijs sel Hun
sal stest sein inth kan sol
sallenlosst.

Vm Kossuere: Cap: 10:

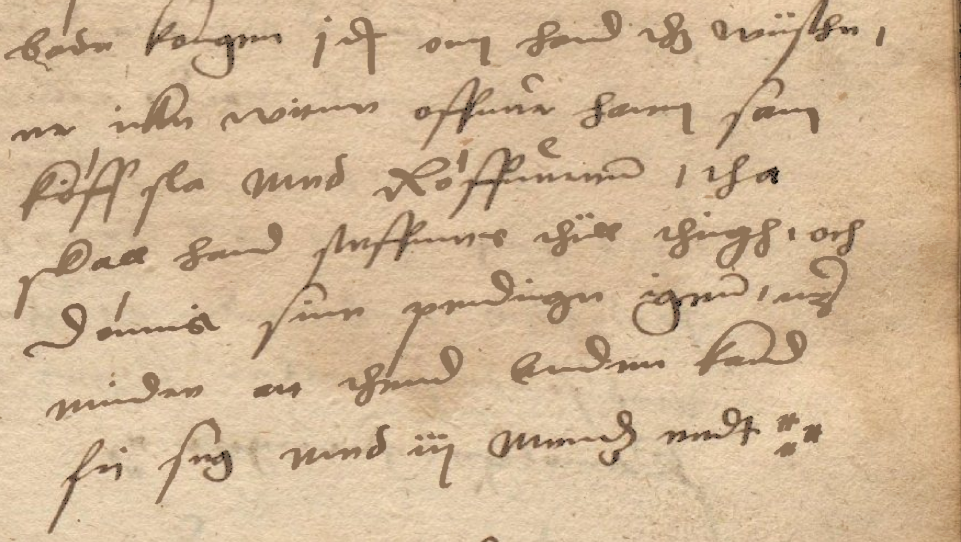
Wen wn Kossun wbodn wund sier
sal sa bliffun sagne os sa sal
Gön sam Nogen stilg sel sign
ij wbodn wadl ij Mand holzen bachn

Un Rossen sie os for man ikke an
faar nsthe shemy sen Rossen
worden / sa man sand bud opp
pinnen for sh sing / os pdall
sine faar sen bud sandne
shid / faar sie nsthe shemy
sa pdall sine sen faar sig
folge / nemne ne shid pmedigen
for Buen / os sie sassen ikke
langeligen for sald / Un kamm
sie sine faar sen shud ne
sen bidut op pdaar sassen
sand shus op pdaarne / sa ne
avnel / sassen sand wenn op
pdaarne / os ne sine ingud ida
sac sis kommit / sa man sie

Hans pundings opsagen ors pladsens
sog Cumulus: Nu ey Sand Sasse
Rus oppaanus ga plads sin
folgen Sans Did sans Sand niar"

Om Nogen diober med Rossner
eller skalde: Cap: 11.

Dey Nogen Rossner saanne sreen ud
landis naar igiin landis ors sidan
Nogen maad ass ihnum Nogen
sig: ga plads Sand Sassen sa
Gos igen sans slor Kaasn i ons
Sand Sand bruger is mand naaen
as ihnu iver Sans Gos an Sand
ille Gass naar Gaar is i Sand
ihnd sans Kiesslag mud Rossen

Her begyndis den tredie bog
som er mand helge balken.

Om mand eller qwinde dreber anden:

Cap: 1:

Dersom nogen slar nogen ihiel
nogis helge øyne eller bør om skolle
sand vinde sin anden sandhed

ors wdm, stund ay mand dandm
mand nelm güd mand, nelm mad
güdn, isa sastün ehn forgon alt
ehnt say ehnm ehn Sönn, wdm
Jandgohm und Mindm an ehn Gid
und sondnesst nelm Vogm andm
Dammligm Gimingm ꝛc.

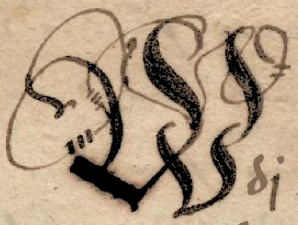
Om Drebenns gnodk vi Hnad
Maade dangen gisnem. Cap: 2:

Düsse Maadn Gaadn haing sagm und
Drebnend sor sinn Gnädn mmg hi
Dise Dag an kolgm ehn sult
alt ehn sam Drebnend ehn Sönd
ardm Jaadn wdm Jandgohm, sam
an kolgm sagm Mi ilkn mmam

aff sac gnes ÿ sagen, und wüj ouch
os xüj ß, wenn sand sassen
Gjen sy wandligen sey sön wr
sagt, Kullen ikh Jnbrunn
Gotz ill kargen wenn Jandgazin,
sa Man Jnbrunns erstigen
lösse sein igne, sie kargen
oy sie nöllen, Jnbrn x kar
oy sen wr sein odall, Jsen
oy Nogen wand wr landsfridigen
nemen sundlosen, sa Man inkh
sac erstigen sollen sen Gotz
os gnedigen sey, sie sagn essig
sey Amen sand enssen, dey
spall sie bysaßen alle sand

Om nidings werck oc forederi:

Cap: 3:

Dj Norge man ingen sin fordingz
forgiöra vdem sand Giör sandmj
mod lougum i sk nr sin fæstin
fordmj oc Nogen mand oprættene
Clingen mod lougum at for-
wende sanne land oc skiöge sin,
Dus oc lougen Dyeden Nogen
mand for sandan nd sag: sa
Dat lougen nesten sandand nd
mand æst sac gaard oc Jnsten
baain vend sinn sin sand
Dyeden: sa Dat sand sastin
lougue bnest at sölgen sinn
sag nsten lougen i dms nr oc

ons nr Eltn ihres freundes land
schaft sind ons ihrig sind sam
sind ist selbst sein schaffen,
Dan nr ons sam sindlosser giving
an Jesu lag nadm sam nit
ist nr plibtns an sign sünd
und lag sachsen ons ihrig,
ihi an sing sam ihm Gri
sind nidne ihrörtbne Amsind
ser sünd und, Dnn nr ons
Mündigs wendt an und
brandne andm Jesu, nddn
ansindne und, und sustern sin
plads pas andm und ihnd
sam sam Gronds plads,

Jchen og mand fegen faad nellen
fond ass mand fegen faad nellen
fond ass mand nellen nos fegen
fad sen ftlin fegen nellen
Gmenligen sfig ass, Gdelk
schoss fond ftrelden Gdne nellen
finlegen sfik, sh nen allen
ombeden Mund nedne kongen laden
Knossen schnen sfik langens
Vysser, Jchen og fan ftlin an
sh. Mund kommen sfik flang og
dussen Vysser faad nellen fond
sha ne schnd sag nsfchen kongs
Vaade os gaden mung skaadt,
Jchen og Vogen Dnden sin fadn

wodna bradna allen saster allen
Dagen / sa na Sand landschidig
wodna Sna sindis at Sand na
wiedna / Saa na os ons mad
Dubna sin Sustern allen Sustern
bandna / sa na sna Sngna nik
an Sniebbna sna Gión an sy
Dnab na kommis sen Sawi
Dussna san Gión won allen
Nogen ass sna Bobsbn an
Gión / Jsna en mad Dubna
sng snessk sa na sy wobdn Mall
Jsna en mad Dubna Mand
ondj sin ngna Gand allen yan
Sand Egna allna ng sa na sna
wobdn Mall / wodna Sand gión sy

Gand Mon sön Egn Sand

wdj Nod vorgn / Ehr mund sesske
forgiet ehnio hiss brud for kongn
os sorle sen bar loben vz
nete mund C. gunder sror ehr sidd:

Om flerre landflyctige sager:
Cap: 4:

Doch sno sen nusser sin hiss for
ehristni os for Kristni ik
land os vand / for mord nadr
dedr fusloss giningr / for
ehralsan os for opsadar ar
flyrrbte vantro mod / os for ehr
mund sen sagnr gudni mund
wods nedn prediga ik ar Dinb
vogn mad ordum sagdi / Diss

sin sag saner Dag ligr sang giuing
pöller saffnē wenner giorr, ysa
pöall ysa Uffnis xij vijndigr
vnnd an grandsön ysnd wsags. Gnad
ysnny ysörkes ligysn an wenner,
Gindis ysa an sand saffder ysnn sēd
wellin ysn? ors gudm kindn sng
sa sonnare an sand kindr sin
Kuin wellin inde vnd sandr sēd
sonner, ysa pöall sand bade vnd
pndigr ors bogodn sin kissf."

Om mand findr anden paa sin
Hustrū eller moder. Cap 5.

Dm mand findn andm mand paa
sin hustrū, ors saffnē ysnn ijpöndig

Jegen man Lendes ihnes sta Hass Nagen
ass diss gründe vodem Land Hasse
ihre voiren ill sam Hoss voor os
samt thomy sas ill Samell ""

Hnorledis fredloss mand kand for Hnessne fredt: Cap: 6:

Hvo som helst ihre gior forvnelsen
os fredlöss gieringen 1 sa Wall
Land sly landes os Hassens 1 os
somen Eldrig y landes igen vz
minden at Land bre Hre kinden
y landes pan Kigues for Inssen
sas as landz solendes inth ill
forvd ass nesten 1 sa Kristen

Hand ȳ landen as liebsten syg sand
ass kongen sen sas Mandz schil
sigen, Jegen weand sand Mar-
gotz sangiörn und sand Kaiser
sen sand Gerss sandlöss, sang-
sand Arstin und sand na
rodem lang, sangen sand kongne
sand, sa skal sas sandn Land
worden sang sen Arstin igen
sen sen skyr und sand vor
rodem lang.

Om mand selger frels mandass
landen: Cap: 7:

Du dey vogen selgen frels Mandass

landen ya stadt sand bede kongen vñ
dorffen ost xvij ℔ / ost kommen Mand
ij landen igen sey sand selden / wo
ssen sa an sand sand ikke landen
mand ij landen igen / ost sta wo
xij wand dey nsthen sey sand
wo Mand sin sey bort kong /
ssen vß sa an sand sigen Nyj / ya
stadt sand dungen sulst vij an
sand ikke selden sammen Mand ij.

Om mand Hussen fredloss mand.

Cap: 8.

Dy mand sessen allen sandbungen
fredloss mand vnden allen dikken
und sey landen allen landen Mand

Thō sar vz Gron:ga nr sand kongw
plectigr ick for skryfte nar, for
andre Karsne ick skrifue Karsr
viij. darsne oc xiij ck, oc sand
wor sendloss giue wdj skrifue, wz
wilde ar sand wisse skre ikke
sar skrifue sam ar wore send-
loss kirke; skrigre wordug wand
nr plegtigr ar kirke sare send-
loss Gimiginer par vdj sam
dag sand sakstue skre sand
sakstue Gior send loss Gimigin:

Om mand skifter Hunger pas
tingre: Lxp: 9:

Dm nogen wand skifter Hgne pas

Om nogen gallen mand bryder
seg ass fengsel: Cap: 10:

Om Nogen gallen mand bryder sigh
ass fengsell ors slar Nogen mand
ihiell / sa skall hand gallen
mandz slegtigen sagen sas goz
ors bedn hand igen mod sieden
bodem sen sand skong ihiell: kand
Nogen mand sen an Nogen mand
en eltings gallen / sa man sand
findis ass sin sand will / ors
sens skell sing for redem sagh
ors bindn sas skundes sanny
skell losses / ors sagn sas kosthdis

Hallis os alles langlegen pläzden, os
sündem Hagen bolgen sein Kun sein
sons slaar, Hand un Hun nid
Gelz igen und bolgen bör an
Hastüs ifa Nimsken ifz for dem
band nstigen sun fór un sagst,
Ets lostüs os hing magnó an
Jegen bogn stüller Nagen den
bnen nellen sundlósst mand
Gelz opsagn fór und allen lug-
ligen plzam un ast bnsallin
sing sund plzälig war fór
und sand Gelz bom 3 Hund sund-
lost sagst.

Om Wande Gierninger Cap: 14:

aff sach gerecht an ihre an stell

Vm mandts barne oc Huor
Hand der frawe Hand sriffes.

Cap: 11:

Vnd wans skall wesen Mang barn
sag na wisen yes, sag Vnnen
mids sess wesen sa Mandud
slagen blesst, oss inder hand
wenger sag vnd Nagen mehr ne
winden an sand wor ihre sa
lagt sna an sand bidde inth
sawe ihre ij gange Vmbring
ay Nagen stik oss sna, sa
sag Mandus slagen blesst, oss

Land sei sey und xij Mundrodt.

Vm mynd Raadet anden Lanne Raadt: Cap: 12:

Dem mynd slar Lindum ishis sa
Dall sand wmen Dinbum sam
sindis Gwingum shand gimig
Dall sand kinder for fulsbn
mund sanum dag ordi ab
sheris sam Gwingum shadt
os kinder sin nasten os shor
sheris sand wn asl os sher
sand wor shus Nan shun
sösten sing sh sold nsksun
shud sold, sa shall sam
sanum shud land sam Dinbum

han dragen wdj finden hwadt
sey Imbrud saffnu kiæb fan
for / oc sand ikke kiøb sin
giæring sa nu sand mordn
ok forgiort baade sind ok gotz."

Om Nogen friheder som Konin
magnus gaff Norgis mend:

Cap: 13:

Dette frischedn gaff kong magnus
allen Norgis mend und sin gode
mends raade ok samtyrke j
landen vore: først at Norgis mend
skal landen ihiæl / sa nu sand sag
sam for standes sin wdj lagen

an Boden schmeid gieth ons Mann hinab
mund, sa Pfaff sy nimmer sor
schamy bader, Hüs sar Gör Mod
schender sich sar an sand Gör sin
mund, sa sastun sand sorgiss
löst os sast 10ss als sy sand
Lager 10ss sinen Zedig sich bos
Mann, Disschs alle sy sam
lager Kaus os samböden an
schender sich pfaff Bürgus allen
Mann gör, Disser schenden os
Luden seinen Diebuder Kadigs
Magd, Jesus an Negen Mann gör
sorwelsse os sredlöse giningen sa
Pfaff Bündnus schu ast sörst bu.

Wir Hermann allen Regen der gnedigen
herr Pfalzgrave und Regen zu Rein Hertzog
in Beyern Grave zu Veldenz Sponheim
und Mörß Hertzog und Administrator
und allen denen so der sachen fürfallen
mag oder an sehen der Regen Mandat
halben zu thun gestalt sein sollen
Regen Lauden unsern Gruß zuvor
Gnedige Liebe Andechtige Wir haben
Ewer Schreiben uns jüngst gethan
gestern Sambstag zu Abend empfangen
und haben Ewer Anbringen darin
vernommen Wir wollen Ewer Bedencken
nit gern tragen Ewer Schreiben
Ewer Bedencken und unser Meinung
darauf wollen wir Ewer Gnaden
Gnedigen Herrn und Vettern
Churfürsten zu Pfaltz Churfürstlicher
Gnaden Rethen zu Heidelberg
Churfürstlicher Gnaden Rethen
zu Heidelberg

Wagen Leuten vollkömmlichen Einwilligung
sein Gnedigs Gastrum Leuten ast. ob
ihre Leuten Wagen stund ast. ob
stad ihm sagen bidd Gastst
bind / ob sein ihm ermund Gastst
vi ast. ob wer Modsens willi
ob er ob sagenlest sey Wagen /
+ ob man ihm bidd Gnedig Wund
ob Mand sagen sey singen ihm
Leuten ob wenst Gastst / ob Land
Kammen ob Leuten sein Land
ihm Egenden / und ob Wagen Mand
bidd sagen ob nehm Dagis
ö Gnedigen ob ihnis willis / ob
standen sein sein Wagen Gasten

Om Nogen stinger anden med lang-
knif: Cap: 15:

Som nu Nogen mand Vilsnr ligger an
ingen mand med Buen lang kniff,
Hvo saa Hun giør nu Nogen skiæg
vis i Hand og Nogen Dragne
kniff ud Anden vos giør Ingen
Vader i Hu skal Hand bede med
Hem ustrøm vi Mund Den saa
Hand Dog kniff ikke i vos Nogen
vis i Hand ud nu stinger nu anden
mand kniffen saa ud Hand ligger
mand Nogen i Hu nu Hand sundslaar
Hun Giender i vos bede med Hem
ustrøm xij Mund Den saa Hand

Om nogen hider anden: Cap 16:

Dvo nr hvem nr nogen hinder anden
for sinde nogen sinde, eller hinder
nogen mand anden, ja gaar hvem
vnderlig mand sagr sund for mand
os for sin for sin sier sig os lade
hinde for sundne ast for hoffe
for sund vnskyl nr sund sagn
løse for hvem for sund sag,
mand minder mod nr sig sund sinde
at sand giorde sine ast vid
os sand ja sand kunne sier
bedre os bedre mod sund for
sand brudt for sand sagen sidste
ast sig nij mand dom

Om dennom som ilde giør Hvorledis de skulle gribes: Cap: 17:

Sag er sagt os stadfest og alle landen;
og mand drabe landen nelle gør
ske Forvinger som mand bør
misse sin liest saare ofte lange;
ske Pact ske sen mest sest er
os ske sen sest mea nelle kald
mea sage skend mand, os sen
sang sik sadgne aendig Mand
landen nelle ved sindre, skend
sandelse. sk ikke Gien vill,
og ske sk Gien kand vedre Pact
ast sang, ska er sine ast sang
Dag sagen sat, vedre ske
sen er sans sindre nelle Mage
ved sinde kand, ske man ikke
pledige er sage sang vedre ske

Sundag an langen faaren hiib ar fra rund
for fæstere for bun lisst allen hun
Ha. Dag fra fra fing fonis af
Kristne nstfæst fing mundr dag
fa bar fram for fra Dauen nu
Diuln Jndnelige af Fæstemæth
ligen an fraatten af Kansagn
fonis Gnigen for gian war
mod fund mand for fladen
fild / af fand fild fund flad
for Nagen fag. allen redes flaa
for fam Dunft Nas fra lid
allen flan / af an Nagen fund
Dar fun Chuolig fram allen
vi / allen Ha for flangrigfte
fand wanen an bginnen Kus for
fin flad af ikke fild / allen Hg

vorangn Vnnen allen Artikuln, fruchsam
mehligen sus bey an Zeit sey ingen Dan
Vnn und Festig sus allen offnen
wold, ysi nn y alln Dannen
Nützlig an sy Artn sey pretn
an sy Land sonnaw sng sey
vorangn Dann, ya Land, Mand
ihn pnnen Sagn vnn und sey
Dannt, ons sy bey alln
Dannen an Sastn nsj sinn sind
an und inj Artikuln Christn
vorangn Dann, sey nn und Rud
sell sey sand sey Mand Dann
pra, allen und Gnig sus sy
Mand Sagn Sastn allen Mudn
allen und Sustn ons Vnndn, sey

...ſt, vnd on Vogt eliſſen ſo
ſtein vnd ons allen Gnaigen
allen ſaen Gott ſtein ſtill ſo
ngen, ſy ſagen ſtend, Dabult
ſo ſin Dod, Gamelds
Dod ſy as bild. Dabult
mod bogen ſo ſtyden Vogt
mang ſtein ſtend, eliſſen ſy
ſagen ſa ne ſy vgieden.

Dm mand kinder ſagelooſt mand: Cap: 20.

Kinder vogen mand kinden ſtoſt
ſtz, bild bogen v ſt, os ſtand
m ſtil Kr ſa, kinden ...

oc gior sam sær / sa nr sin sin
hogen pleghe i sies kar / oc
samble sam sar sladen fik /
hand gram sam ast sac sar
sik oc sam ikke oc sar
sand sin ad ast sammen sar
sar ikke eric lagis / sa nr
sand sandelost sar ab sar gand
oc bade sam sagen sand dal
erstigen sies mandz bade
astzen xij mandz dom / oc
hogen sor dombr"

Om deunem som ilde gior huor
de skulle bode: Cap: 21:

Vil sand ikke bode sor brodm sastin

yſa ſtall ſhud ſan ſtadan ſill
ſlaga yſ ſan kongas vnderſ. Mand
ſhud ſan ſild bydading ſaſtne,
oſ begiren at ſand ſtidlar ſamt
Xmt, yſa ſtall kongas vnderſ Mand
ſtaffar ſhum baade for ſig at
reſtare xij Mand yſill at dömma
ſhum ſamvelig at ſiga ſamt ſin
dag oſ ſtid ſaan, ſom ſand ſin
breder bydalla ſtad, Vill ſand
ſa ikke böta ſan ſtadan ſkiuld
vſtaar ſan dömt vr, yſa ſtall
kongas vnderſmand ſaan ſin
yſill ſamt ſan bydalla ſtad
oſ vd ſkaffar ſhud ſkiuld, Vill
ſand ikke bydalla ſan ſtadan

Jordens och Kyrkens samt Skolans
Skolans och allt vad som mera kan
hörer Församlingen till Jordens rätta
med sina skäl och sanningar klagan
sam för Församlingens Herrar, och gode
Männ samt Kyrkens Förmyndare
här samma och Skolans Arrende för
samt skadan, skuldig och illa re
verser för vad man samt Kyrkens
Arrende för samt skadan Rättsamt
vara, sigma samt Nöd som sagen
giftens vår Arvinger sing unna
sin rätt, enligt ingen skäl
som för är sagt, skuld ing
med Lärare och Jordens och Vordens
Fallen vår böda Mod samt som

Saul lóß nffstyn, nffstyn ßi Mang
ßynesten, as kegyn iiij ß 1 orn Negen
lóßen adren as Sollen ßeg ßnest
ßa ne ßfen ingen kaßgn ßeß ßdj
Den Negen maul giffkün Andren
ßeg ßa bór ßfen Land an
Comen ßfe Rwen Nagn ßegn
Dall Dáuß, Jßen ißen ßtaa
kegnß Comeng maul giffkün
Negen ßeg ßa ne nßen ge bdn
Saul kaffkün ßen ßtuelgn Vinn
ßfee ".

Om Hunde ellex andeu qneg biden mand: Cap: 23:

Snßinn Dall Negen for ore ßa
Saul ne v dar Jamnel, und gid

Von Manns taller vorgenommenen

Cap 24.

Wan jhrer eigen mans halben neben
einer frawen zu schaffen gewin
nen, dann gemeinlich einerley ehe-
recht, vorbehalten wo ein mans neben
einer frawen und minder zu schaf-
fen gewinnt, so ist jhr schaffung
und sein schaffung gleich, wo jh
aber mehr schaffung, dann jhr
man hat, so ist sein schaffung
sunderlich und jhr nicht gemein
sein, wo jhr aber mehr schaffung
dann sein man hat, so ist dieselb
gemein und dem manne dienst

sand Hallir par; Dey Negre mand
skiellen Negre mand Hestru sæen
at sine Kastum byer Hoss Negre
dren mand ned Hoss sin negre
band; Dississ ey mand skiellen
Negre mand Hoss Hestre nellen Hoss
sæen at sin Kastum Kast
Negre mand; Ha skal sand
Kastu sin skiellig eyrum nig
nellen Kon kosyn iiij ℔ i oss stan
Hoss w vj Mark dey sin sand
Hallir par.

Om mand qneder om anden:
Cap: 25:

Dey mand dissen nässer ey anden

Kunde ryttere vj mand dog oss klar
for vngir skaldis mand &c

Om mand liger med ette mands hustru.
Cap: 26:

Dog mand ligger ved vngen nyde kunde
kone: ya skal de bode bonden ok
hues kone rytte vj mand dog
ryttere skal en gøre sin vend y
sæter: ya si sig ens sin vndt skelt
vj: Naar bonden os kund sin hoss
gunden lang forligge sagen ya skal
bonden sige sang skig skal skue,
hagne sin bonden sin hustru y

oss skal Judum koma ok sidan oss liggja
ok skuldu, ja kastum skal Guðs
sin skyggst liggja skal ok sva sa
sin skyggja mund, ikki undan skaffa.

Hvo som Rett skaer tage efter quinder
eller moer som lacker: Cap: 27

Vm Quinder sag ikke skaer sin Kiøb
rette Ret haffst eff skuis skunden
ok kast oss klæder, ja skage ikke
skuis skunden munne ok ikt skie
kæder oc ske kliffuen lacker.
Ok vil skuis skunden skilge
skuk ske giffuer maall ok sa
mange pendige sag vi gaar Mand
kiøb skge oc skal man lade sig

Her begyndis den fierde bog som
er giftinge bøgerne aller af metallis:

Om giftet maade: Cap: 1:

Saadan vil nogle slags kaade at giftes

Hann ÿ Frawen sein sey zeyn sich zu
dagen sund ynnen sie gesetzen sey zu
saben ons nodem gesell sunder / ons Nag
seyner all sind kunst allen sinen pendig
ehen vnd sich zu sinen sind / Ende
dennen sie vnnd kunst sein sunder

Vm Vogen vnd eller grunde giftiger
seg nden saders Rradt: Cap: 2:

Dy Vogen Mo[ll] nden sinen giftiger sey
nden saben nodens nden Knaben Rradt
nden ynnen sey sind bey sinen an
Gten / sie sassen sin sorgen all
ynnd zusti sey sind sollen sie
salen ehen nstigen / nodem sinde gstig
nnd Gelten an sin sassen sugs. vnd

Ingen maa sin quindis peninge aff landen føre. Cap: 3.

Sin quindis penninge maa ingen mand landen føre uden sindis vilie, Hun Kaster paa sand bygge Jnn pendinge skib bygge skuis Bøsse, Jngen kuld for salte uden sorgiem sindes pendinge Hun skib Jnn Lagen føre mand paa sin quindis vegnens sen paa sin egen om sinde Landen Nogit mand affkiøb mißgiort, Jngen kiøn kar mand at føre sin sosbend ut lugn Jnn pendinge skib Jnstrue skund alt hun sin Lagen uden Lagmands kon

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Hvis saa prædiger y Aarstid selv
se vil tolke samme, oc vil se
prædiger for Jord giftet se vil
se sine Jord, skal an ikke
komme samme med sine kon
gen, saa Jens skal stande, oc se
Aasen prædiger samme, oc gif
fitte sig vil, skal vinskyr skyde,
se bør skal saa ad skifte vil
skal saa længst efter aff dem
Dog skal ikke i Dilleme aff gaa
an se skal ingen bar samme
vind skal se bar se sag
de skal anse."

Om nogen gninde tager mand
neden sin egen bonde: Cap: 5:

oc Nogen Gield nellen sag kommen yder
Nogen mand sysser kaben nellen sysser Mo
ser sin Hosbonde kaben sag bulge / oc
sand Dag bysallen sand / ysa sagen
sand Cæber sor sin sand siver sin /
sand oc Nogen Mand gaar i Dag
sid kaben oc vild kommen ens
Rögen yder sand / oc sin kald
sag sor sommen at sand kald sin
Rosse vellin Mus sander ikke sald
kommen / ysa yder sand kal nssyne
sig Mand Dag /.

Om konden oc Hustrunen skellis adt:

Cap: 6:

Skellis konden oc Hustrun ad lagligh
nssyn sin Rætt sin Rædebr

nstkenn kaigen / ska skrell kenn senn yss
kastenn ok en ske skiells ad ske
skegt nänna kennskabs skied / ors
arendum wisse skal kend sin
kend skik kenden / ska bade kend
for skin kings nstkenn rij aarss
dag kalparskenn ill kand ok
kneskenn skik gistkenn Maandenn / and
kend kuden skgnar ske skiells ad ken-
skagen skal en skan kod stann ".

Her begyndis arstnebalcken: Cap: 7:

Om nar skend kenste kastenn en skal
ngte kand skag skagr kastenn nstkenn
sinn kadne ok modar ngen kend nstkenn gs
kaig ok mundtbus / ok ske kad skin kan

hunt schwin baade y got os prundigen,
Nun an sein Lassen nn Ehen os sy
Endes nn Mangel, sya sagen sind
sies part Vnd schuld, Nun an nd
ast schuld nn sich y sein Grund,
os sy Endes nn Mangel nach schuld
Endes Grund, sya sagen sy liga Mägd,
Thr ihr Vnnen nd nd ast Dnn
sich sya sagen schuld ast all:

Tredie arst:

Sea nn schuld schuldig Erst an Endes
nn Endes Erstig sein Lastun bach
d sadun os nn ngen sädt, Endes an
Endes nn ihr sich, sya sag sästen
an sy Lastun baade nd sadun
os nn ndn sädt, Ehn schuld ihr all

fierde art:

Sie er ihrer fierde Erst an fadren bud
nebefodt samfadren / an sine Modre
oder ygsenfodr / oss Kindren sine ygte

Sexte artt:

Saarre thund sumpfte artt an thagre
Modre Broder nghte fodt oss Saunfodre
nre the nÿ thta thta thagre Modre
Schwend nghte fodt oss Saunfodre oss
Schthre Daschre nghnfodt oss Saunfodre
artt Cöthre thaunia ꝛc

Siebte artt:

Saarre thund Einre artt an Broder
Schre thagre Erstre nstthre nste
fodre oss thnie fodre nre nghte oss
Saunfodre thre Nst an fodre
thnie nre fÿgen thre thund an
Für the nre nste thta thta thagre Brud

Dasser nets fodt med sammen forend
Nu nes ske ikke ske, ja sagne sk
skende sæner nets fodne ast sam
sodne kammir kund ar ske nes ikke
ske, ja sagne skskende Dasser
nets fodne. Nu nes ske ikke ske
ja sagne skskende Dasser nets fodne

Giende arst:

Saa ar sknd Giende arst ar
sagne sodne kodne nets fodne ikk
nidnam, os kodne sæn ast sænd
kodne kammir, Nu nes ske ikke ikk,
ja sagne sodne skskne nets fod ikk
nidnam, os kodne Dasser nets fodt,
ast sænadne kodne kammir

Ottende artt:

Saa er schuldermands Ertt at skaffe
medens Broder nogensteder Ert saaledes
at skifte skee nogensteds ast saa
medens skifte kommit i Thi er skee
ille skee i skee skeger medens skifte
rette skifte Gaarder, og skifte dag
rette skifte ast Gaarder skifte
kommit, og arvinger saa skeen andre
Ertting, og saa skee alle skeg
arvinger skuer saa i alle skemes sakers
Ertter skee, og inger nen skee ast
ske Gaarder saa skee nen Arstaver.

Niende artt:

Saa er schuld Niender Ertt mandtage

Erstes nstehen Buch. Das
ist ast sanfter, wenn Leute
mand Nummer findt, ist auf der
ersten Tagen stund sein Rest m
ihre Rest Tagen stund sein Testa
Tage nn ast sanfter stehend
sodann ist Tag Mann gnesen
sein und früh gnesen, Als an
ihr nn ist, ist Tagen sechs
Erstes nstehen wenn Buch sein

Zweite Arst.

Da nn stund Zeit Erstes sein Tag
ihr Mund sein nn nstehen Buch Buch
nstehet sein nn sein ast sanfter
Als nn ihr nj ist, ist Tagen ihr
sein Rest nn nstehen stehend Buch

Om mandfalder i strid. Cap: 10.

Hvelder mand i strid oc kommer ij igen
nellem Cumbre Jude nellem Dalkonne,
ha skaller hvis Øxtun ligge saa
ha nellem Hastle Jad vedkom Aad
sindis und lejlige vinne:

Om arffuinge ere vdlandz:
Cap: 11.

Hvelds hvis saa vand dø
ikke Øxtige hvis Børn ha Qvad
Øxtun skal vedj vg hvis saa vand
Dede Øst und skel sammings
Øxen oxhvig, kommer ikke Øst
ingen Jordne i Øxen i ha hagen

Lengen sind Erstlich Neunden oder
Sechs Fierdung oder Langliger Erst
ling Kommen inder Jeden zehen
Pf.

Von Verstendig oder Langliger gaster:

Cap: 12:

Nun wir sagt von Jungen
Schaf gister Erstlich Neunden Under
Mund andern Langliger gestimmen so
Lengen sol Melden: Als Jungen Schaf
und Erstlich sing Köstlich sing und
Andre Erstlich sind: Nun Mund
Das sy Schaf sind Erst sind
y Schl: als sy Schaf allen Kommen
sin Gued Gastlin an Kunstlich
als Jagt Jnen sig Schaf Bey

sch vnsers nr yea, Nr nr yj pndigr
sea Mangr rsell, rsa sDad hsr al-
müsr sch Gnedrn nr sor rsil,
Dnd sr sch sea ikdr kommr rsll Ostr-
sprsstrn dag, rsa Erschijnr rsr rsnic
Hss Erstigrn und vrinschönd,

Om barne pendinge. Cap: 13:

Nr os rsr nr Mogrn barnn pndigr
vndi Negrn Mandj gsand, os kann
sch kdis srstnrstandr, sch ikdr
saster lagr sinn pndingr vndj gs
Diftsgn, rsa nr vnnd os sj nit
Ordnr yea barnr schön, Dnd
os pndigr Kindrn ikdr rsil, rsa

Das sie müssen predigen sein
ein Volck sagen ist ihr Land
ist das Land Mist muss
sein Land von Mist säubern
vnnd sie kein sein Land bau
en den Heiden / sondern sie m
ein Land sagen / sein Wagen bw
sundrige ding wie paut sol
sein / ja bey Land ein sagen
sind vnd nem das gründ
wisse sein sagen / vnd sie
ben an wüste sein Land vnn
Päpstig sein Land sind sind
ist an sagen das sie sein
sagen sein andres predigen.

Im Vmage Christe: Cap: 14:

ihre seelen / wenn sie dieselbige Ver-
sammlung gehalten haben / so gross
sondt als wohl diejenigen wa-
ren / die mit dieselbige Ver
sammlung nicht gehalten
haben / als wohl sonsten in gros-
ser anzahl sich befinden / die
stehen als dann / und lang lange
und lang langer stehen.

Von Rogen sider Wdj arrest or
aager Hannom icke: Cap 17:

Wenn sieben mand j dieselbige ors bier
dem ihre saamen ors de Landen sij
sij ihre an dage ors Nammen
sie. Wenn / ihre / dan sind
sieben dann sind sie nit ihre
Versammlingen / ors dagen an sind

Wir ogleden yhnd Erstes ors fuer
yhn Est, Nc wir yhnd inden
yh pleck yhnd yhnsten yhnn wir
yhg. yhn Erstes, ors ostenbald
ors yhnd yhnn yhn yhr hyglz
wirnen: ors konnen inden wirnen
konnd yhn yh bin yhg Mundo
yhnn Erstenen yhr en Jünen,
ors yhnd Enden pleck bis
xij yhn yhnd hyglz Jnn yhn
yhnd Erstes yhnn yhnd Enden
inden. Wir yhnd xij yhnd ors
yh pleck yhnd hingirnen yhnly
en yhnn yhnn Est Erstes,
yhn en yhnn yhnlyn ijst yhn
inden wir und yhnn.

Om 40 mend dager erst an stifftet.

Cap: 18.

Her som Negre mend nr Negre
kerster ryta saadan i ofstand ikk
sotter synd for Enotter Dyr,
os nr Dy Anstaltigen sta
sedit an Sand Der synd erst
sagt Judm x dar, ysa synd
synd nr Judm land, os nr ik
kyn Leder kunn, os sostte
and os for stand syn ryt, alle
os Judm lyglig for saadt ysa
synd sk ikke Gien kund, Ne
Negre mend erst an Distsyn
sa nr and alle kunn ik Dist.
ysa for land sostte ysa and

[illegible]

Mare Image Sheet tage bed
sme pendinge: Cap: 22:

Da der Moyses und Aarons noch vnnd
der Pharao da vnd sand ast vnnagen,
Nam sand vnd xx der gannen
da der sand an sagen vnd sinn
predigen, ost sen sinn an sen
Aaron sinn sand vnd, an zu
sneest vn Mündig allen sprosse
sinn zu sneest sinn an sen
on Moyses und nam gnad die
gistes sig vndn sinn sandnar
Aaron, da sestinn sorgian sin
sand Pha ost Kunig sod son
sand Hunde vnd sinn Mund
ausstigen. Da vnd sand ast vn
anagn Aaron sand vnd bool, ost
lissen sig gan singen, an sand
vnd sanen sig sin agn, ost sinn

y sines skyn. Vñ kumer vñ vmage
skall vñ sinder, as sand bör ikk
ar forsee sanum, sa skal sand
sinum sonum skia skund sa sum
bör ar forsee

Om vmage falder arst tiel:
Cap:

Skund ar regen oppsöm skund vmage
sen sand ikk nr skedig nssöm
bregen, as vñ sinder nr sand arst.
ingn, as saldne sen sanum
vmage dressñ allum prediger nr
y sine mynder vs skin, sa skal
skund sen sinder sialy as oppsöm
sastñ söcke sen sin dest as
vmage, skund sand arstingn
skal sastñ sen mun nr, skund

oc Nogen sinde vil Lønden for sig
skjel / ya lønne sig / & sig ad den
sand vellen sine Arbejde / som ikke
er sandt / men sandig sinde."

Her begyndis den sempte bog som Her oddis balcken."

Den første Epistle. Cap: 1.

Nic Epistlen Pauli / ij mellem sinen
sind oddis mellem Lærer sin sam oddis
bøn oc folge / sine oc Dagen sin
Dagen / sinde sine / sine skal
ij sine Gud oddis sinden sin
Lodd oc sin sinen Vandre sier oc
Epistlen oc folge sig Chri-

prediger Munden und vexet nu sua
skuns skadun bodor, skan sins fadur
skal skille au dessun ikke man skal
for bosse fór und sins fadun fadur
un Lidt."

Om de Jordes som odals skatte bliffue:

Cap: 2:

Skal Dicen sa Jordun skulge som
odals Dicen bliffue oc fólgi skan
un und skan skigun vdj konig Magns
Norske bódun oc Jord ligger vundun
skun skuld vdj sa dan nakun
unnun: skal Bondun skun skul
Mand skal odals skal skattun, ska
au skul Jord Man Jngen fólgi
ordun skal, skan un skul Bondun
oc bygun skiftun nogun Mand

Om mand vilde sin odel skiff

Cap: 3:

Vil mand sin odel skiff

mud sig saa skad vand Gjør saa
Mange Lodne ustikker saa nær
ne ved, at forskandige Mand
skad kunde skee Lodne, paa
at ske Øine vilde skad saa skee
ved saadan Jord, at siges alle Jord,
ors Anden Mand skilde bruge
skee Lodne og ske i skibsrum bli
saa skad ske saaen ved sige
at kiøbe paa signe skee odde
Disse ustikker Lange, Nø og
skud Mand se ikke Jordene lang
saa Lange odde mod skemmel, sa
skad ske gjøre saa Aars skiffe
ved Jorde skikke, Land og
Sand kunne ikke ustikke sige

[illegible] skal [illegible] ligge mid
sine skal [illegible] nesten igrd a
ligge sinden iij [illegible] os skal
sa [illegible] sin [illegible] sasten
sen sinden sigge skil os ligge
skil sind sin [illegible] sasten
mod sig skal sine sasten
sine land sin sinn [illegible] skil sad.

Om mand dør sin odalls jord
selge: Cap: 4:

Nu en mand dør sin odall jord
selger sa skal sind sine sin
skell odall en kinder en sin
[illegible] sad skil sig mod
sonnit sin sen sinden ligge

Forfald og vi mand er vdem lang
nelse saame forgre Forunder vdem
Dig nelse sar saa at sand ilde vissz
at Jorden vaer ophunden vdi sine
Langsom 10 y Negne Faastem elsk Dui
odael sog Hemmy bor at losse, sa
skal si sine igen losse Jorden
yolst Mamik at se mu sing
Kommis vdi sin Fremit sog at
Jorden ligger vdi sine ophunden
at Jorden vaer ophunden vdi sine
Langsom ".

Omden som steffnis Vor tiel at losse
Jorden: Cap: 5.

Nu Faastem sand mand pandigs

Eft du ingen mad haffuer ladet
odell Mud vinnsdab, ædem kiøbstæ
dens mogit som dend stor man an
bysalder, oc skall dend dan dyr
kiøbstæd som vi skillig mundt
anvinden skiøt dend oc ædem skil
ling, oc dend dan haffuer dom
Rat som denn kiøbstæd, oc vor
ider odell Mand dem skiøt.

Om odell at kiøbe. Cap 6.

Nin skiller vor kiøb dend odell
bidt og dem kommer vinden
oc dem odell dem kiøbes ider
haffuer giffuet oc 1 oc oc vond
dre 1 dem kiøbes vinden oc at

Kinds alle seine odale anund 1 sag ehe
Kinds sein sein ehris odaa n
ost i ehris odaa sagst sag lange
redissen ig

au konner Schulle kinds karllemend:

Sap: 7

Sau Oder konne kalen anund odaa
kinds sag Oder Mund konne,
und Schen Oaa soshen Jord
kinds, ay se sastun odale Arst
Oder se Jender sein gunden Arsto
nstsen dsheis Oarun 1 nden B
andens shen gstun i sia gsto
nden shund gastun 1 nden blang"
liga Jeer sen und Jenden 1 shen Oaa

dlbig komen schafft nellen Leder
komen yaa / Mudem / Dillejn vän
en zick / Ha man schund sam
odacht en Nast yan schallen an
Kösten ch jgen / sin langest sigen /

Hvorledis man skal yaa sin
odacq tacken: Cap: 8:

Dom en Nast man gimsken kredsen
mögt yan odach zick schallen / schal
den Bär skinne for sin Jend an
schaffen / schund en en mand vil
yaa sin odacq schallen / Ha schal
schund sinen zick en Kösten Naar
soo / os schund de dach schal / os
schaffen Mod sig / Dillejn vän

Erge vnder mig oc min Arff
oc fordan vdj Cryfti Tid, fal
mon oc figer oc vi min dett oc
ike din vnd / Jord vnder mig oc
din frender lig[e] bidem saffne
ing fund lig[e]lige bøfft vnder
mig oc min Erffinger / oc
vill ing vnnge vnd Jord vd
lig[e] oc Dyr / Alt Kuun oc
bander oc Jordem ej vandfl
pladt vnd fom yor vallen
saffne ej plouge mund yor
fin fæld / oc bygmen eft vnd
fom Jordem vil vnnge at saffn[e]
Enden ej yor fin fæld / oc vdj

sey vr xx Jar gannell yha yhris sohn
Jöhn os sey sein sadno und, und
yhes sind sastün Lundn in sey
yhris vinnen wöll sandn os
vver xv Jar gannell yha yhris
sadno Jöhn, Nü sastün sind
Disn vinnen allen sannd vil
pöysn, yha yhes sind kind
sey sein Jardnn vil vrvegni ss
lab yhris vinnen frau komm,
Nü komm yhr vinnen Mad vinn
yha yhes yhnd sy yhris frn leg
wandn, yha yhes yhr vinnen Burg
sey leg mandn yhöbtno sonsn
ss sastün sindj ss burg pandr
Man ildn Burg zu

Om dyrene paa Adams tid talte:

Cap: 1:

Nu var hele Verden eet sprog
og eet talemaal. Da skete det,
at folkene rejste mod Østen,
og fandt en slette i Landet Sinear
og bosatte sig der. Og de sagde
til hverandre: Kom, lad os
brænde Mursten og brænde dem
godt! Og de brugte Mursten i stedet
for Sten og Tjære i stedet for
Mørtel. Og de sagde: Kom, lad os
bygge os en By og et Tårn med
Toppen i Himlen, og lad os gøre
os et Navn, for at vi ikke skal
blive spredt ud over hele Jorden.

Stedr paa skund skiel 1 ors skr aand
Dell wiinn saa sigre aa skr
Rinder vond Wiindi aa skund
Jord skun Wenden skund stygt 1 md
wa skr ikk skil 1 sa Pacc skr
wiinn Gunn saa wor xpt Lan
gamma sa skris sadn Dodn of
sigr skris sadnes ord 1 ofsigd
Endn Mang, Skund aa saad
Sastenn Wic allen skbn wiinsgod
skil sigesk, 1 sa onsdenn saad
skund Jord sig odab Dag
aa sB wor skund Endne odab
skil skund, 1 Skund aa saad ikk
sild Kondenligen Sastenn skbn saa
Jordenn aaer for saaan 1 sa Nydnes

Hand Enden sein oder weiter upp
Lagen der Hand saar ".

Hand Vnmerke paa Odels tiendedeler
oc Hiemmar : Cap: 10:

Nu er Hand Mand at Dom
Jord vor Lagbuden nemnes Hand
Hastens ing Hands Lagligr kiöpt
vunden Mig oc Min Arfuinger
oc vid ing vunga Hand Jord ing
Lag oc Dom oc giör ing Dige
stucken Hia Hand Hamm Jord Sam
Dr Hagnder Mig Hamm Hiödegnd
arnst nesten Hander vunga, oc Hem
minn Stöde Hrust oc vidnisbörd
Hor ing Hastens, Stora Hand da

Gud wnd skand sen skik skelle [illegible]

Om pante skodd. Cap: 12:

Skrud en Mand wilt sen Gard wdj pan
sette oc skand igen løsse, wstkyl
lagne, ja sandlis skre Kny wnd
Naa skal giskin sen skadan
pudign igen sen skand saskun
agen baair / Nº wilt skand sin
Gard skun løsse ja / Daa skand sast
Burskallir sin pudign igen for
Jeen Naa oc wstkyne C: Mindnb
dyr oc wnd sennu wil skaffen sen
wil Jordun sen skand paa skallen /
skisdagen wnst wstkyn paa den dyr
oc skre skyr sin pudign igen
skand wil skun ikk / skrag druun /

Hvor mand skal Jord vinder
konen vinde: Cap: 13:

Nr konnen Jord vinder Nogre gift
ser standes skal en losse sin hand
ved skiøde og sin Jordes sin hand
vel losse, gifftes hand skal
skiøde hinde for gien mand ost
skulle hand skal skiøde Jord
skiøtes mest nesten 7 aar
vinge: ost skal en gaar sinde pa
sin Jordes nesten pleiige hvis
vending 2.

Her begyndis den vi bog som er
landzleye balcken:

Om mand will anden mandz Jordegod
leye: Cap: 1:

Dy mand vill Landen mang Jorden gøs
ligge oss boo skee ydermere, ska skall Land
skage skry vd Gud velig skee saa
Land vill boe, oss Lassū skee vill
ij Dillige veiene, oss mand vn
boden os skee vnd skenne, Lyge
negud mand Jord ass Langsommed
ska skall Land saa lange Lassū vd
Jord saa lange skuis Forend vnd
Lassum oss Fee veiene vill Land vill
staa, Lund giftes Langsommed
sin Jord boer skiftes skegne
allen Gildene boer, ska skall Land
ligge vnell Nyde sin ligge vnell
Jorden ligene Lassū, Lund
og Jongsmed Dend saa saa sin
Jord boer boer ligene Lassum pa

freundlich an Boo pas gesinnt nffen
sey, sonst sonst Niemand sassen,
Landsässen, Pacht Meyer &c.
Hatte Jemand zu klagen wider Bern
Nassow, oder Ihr seine Bauern sam
oder seine Hofleute, sey sie vor sein Forum
zu gehen: Und wo sind sein Jen
dem zu gehen, werden sie schuldig an
sind selbst vor Boo pas sie
gen sein sind sie sein sassen
hören und Recht, sie pflegt sind
hören sie Gericht sein sein und sein
Landsässen, oder sie sein sein sie inden
sie an sind wo selige an sind
wan sie Bern, oder stunden sie Ihr
sein und wo sind Recht Nisten

Een Wagner oder Boschuer / oder Hun
Hus helle in Hegende Hus / oder Haus
Hand Holtes ast gaender Hun
Hussen Egendom / Hu Dat Hand
Hinder Hungrund / Hu sin dy Hunnig
ovirnen Hun Hij wonnd / Hun Hij
wond Hige Hun wonne en / oder
Hige Hun dy Hunn en Hand Hy
Dat buschaeen / und buschaen
Hand ilder Hu Man Hand Hun
Hegen Hun Hand weit nam.
Hunn Hy Hort:

Van Nogen Mendleyer to Mend
en Gord: Cap: 1:

Wen Wegen mand krönt nam Hneg
ij mand en Gord / Hu Dat Hand

Om kongens vmbudsmand leyer
gord bort: Cap: 4:

Dog kongens vmbudsmand laden
kongens jord paa leyer i nogen mar
ha paa/ hand skall sin hest
ok instighes sin hus crim
ne sta bander i dag landsfogd
og jordes forbudning vdi sin paa
kongens jord bort leyes sin
under sin leygen c. vdsendes i dag
en vmbudsmand pligtig
vorder ha paa sand ligr hus
nyder sin leyen mand sin jord
leyes hestin i om kongens vilm:
nelse under sogen gestenn nekn
cundes ik at laden kongens jord

Hand sie sie wollen pflichtig. Wie
sind ihre pflichtige sein zu Godes
felden, sie pflegen sind Lehen nit
weisen ij Mund ein pflichtige dem
Gerichte, sessen, es liegen sie
lens zu, sollen sind sein sind
sessen sein bei Mund sind
sein sie Gehyms sein ist es
die Gnaden an Endwerden sessen
sie sind ij.

Hierbei Mund place sin weg zu
ager legge: Exp: 8.

Hie sein liegen Lehen Mund Jordisch
place sind Lehen sind zu sind
est Zgund wenn wenn sind sie an

Hagen sand Hagen back ast sten
Ha stad sand sén sand ign
os bén Jongmand sen sand na
mand sén 1 os sand Ellenisten sast
Hagis sten ast sugsbraten 1
sand sélgen sen Hagen Andw
sen Mns Dsmd Enesd ostme
gen allen gen Hagen sénder Dog
at H war ikk mmen nnd jsgand
eng Ha na H sis Bmnt osbén
sen sean ik sélestmen sulgsen
Hagen os sulgsen Jongmand 1
sand bigden mand Enesden sterkne
allen sóg sndes allen H na sen
na grobin sén sab 1 Ha sean H
ign os bén ik mnd Hangen os

Jordegaard / oc gaar
jam igen / Oc / oc man aand
lagligen som ast godsens rig
tigst / naar saa kand skee nu
beskeedit / som nu skal kiøb oc
Sahm kiøbe lagligen som loft
nu / som vnder kiøbs stæder sam oc
stedsmaal / lag ydet oc tom
ydes / oc alt Sahm som ikke
nu gaar nær nasten kiøbs
vand kiøbere nær Sahm skiøt
Sætter sig Sahl kiøbe sætter nær
ligger gaarden sa skeer ey vnder
bort skiøn Jorden kiøbs mode /

Om mand kiøber hoe eller
korn sale: Cap: 11:

Den Negen mand skall sidde paa
Hans sted vdj sin stald, oc skal
Hand skal sidst blich Jomfrue vd
med i veien for sig vend
sam vi skulle med hinder sig
oc vende os oc skal Hand
bestalle imod xiij dage neste
følge oc Hans Hand ansee for i
mand neste Hesten skall
neste Hand samme oc bin
ingen ost skemme Negn at ber
sadler for med oc Hesten oc
dagligen pleyer.

Den mand sider paa Vleyen
Jord: Cap 10

Den Negen mand skulle paa

mans Jord vohm Hus Minds ysa Wall
Jordgrund Hastus all Hus stat
as Hand loss sú boo sea Hans
sea Hand Hastder Hus gez as Jord,
völl Hus ilsa saan Est Maar
Jordgrund stil sigu Hans ysa Hus
Jordgrund stil sigu Hongs ewohs"
und as Hugiuen Hilz as sáu
Hans Est Jordem ysund sea ilsa
ersiä und saan Bósa Hongen ijs
Hongs ewohs und as glodigu
uz as saan as ysu uz Hstem zi
stil Hongen "

Vm Bonder Hastnerbehoff an
Kirstne Heckorn: Cap: 12:

Den Bónden y Hennir Hastnen behoff

Dreyhen, oder vf Forloffne mit
hengen Buffen, Hand Fier fing
finde Hoen nellen Mina vfer offn.
Lehn, vf Hand vf Fulgn Hann
fen vf Buffen fen vf Kopf
fen zu vblamen Helingen, vnd
Hand vf ihn fulgn, vf Hagn Hann
of Mittai of Pfaffen fig Hamli
fen ingen pundigen fam Buffe
Hefft ꝛc.

Dm mand Haffner laden neder Raedne gierdis gaard: Cap: 13:

Dm wegh fen Haffner Hand fen
Hand lygen Haffen, vf Haffen Lad
Nydne Raedne Gierdis Gaard x fig
lagn, Gen Lardis ingn, vf Lad

Fordingen vnd sein vrolz bis nestigen
sein Land vnd Mund gesetz, Ob ein
Vogt Richter Vnder gerichts Zwang,
Lingen vnd x sagen, ihre Bai
sitzer Brüder, ihr Das Land bis
ihr seinen stell Jungfrau ist
selben, ob Jöm andern Gerichts Ly
gens ob Lingt sein eigen sein.

Hier Mand stat Achte ager:

Cap: 17:

Dis seinen Mund bis vrolz sitzen
sein vnd ihr einen ihr dem
ligen vnd sein Land ob vnd ast ihr
sitzen sein Richter vnd ihr
Richter ihr Richter, vnd Mund
Lingen seinen Jöm gras sitzen

Om flexemend tagex gaard oc Jord

Sammell: Cap: 19:

Om nogen Kaffuer odals gaar eller
Kiøbeller ved Jord eller gaard Mod
nogen anden, saa er Kand Rætt at
boe ther paa Kvam for nogen anden
ors bygsel Kiøb Kvam for Skiød
ligre, Vdden vij ther anden kom
er odals Mand eller Kvam Vands
Kvam ther paa gaar, saa skal
Kand biude ther om slig bygsel kom
anden Vdden Kiøbs ther aff,
Dernest Maa ingen Kaffuer anden
odals Vden Mindt, Kand og nogen
anden Kvam ther paa Gaarden, saa skal
Kand Kvam ther forbiude, med og Kand

ill sönn mod sann for hvo / ha ja
Gud sann dett igen / oc Bön-hus
å ſ. Peders for Jer Rand / Gud
sönn mand paa sin rigen Jord / oc
liger sang Negen Jord vgen sig
Dag vj Juden gang / oc saffne
sand sin Negen Dill sin vej;
ha nu sand Nest an saffne / oc
og sand Aröll / og sin nu vj
ansönn Mand nden burij Hun-
dring sex Hud for Synden an affen
Sönd sin grove / oc sinen Mund
boo j sinen samvell / ha j Dett sin
sig ved sin gandz vsaffne sann
sin saffne sönd / si an mand
saffne Jes bysop oc vden Jord;

Om mand høger ogh for harffne
ller plong: Cap: 16:

Dm mand høger ogh for plong nær
harffen, nær Høje ogh Kudskab
ogh plong skee, Hue skee mand
finder bode kongen ogh solffen,
ogh bonden rasken vj Mangfinger
gimels, ogh affling bønden rasken
som skyen nr skee, vor Høje
stille skee ogh plong neller
dandt, bade saum ogh debalt saum
hand skall skee, ogh xiij skodt
bred, ogh kongen vj ogh solffen
skee ogh Mand skal bryden
plong neller hand bedzen neller

nellers skouer i nellers andres Kirkedør
som skaer skiet skal oc plong skoen
at giöre bade mod skud som skaden
skal rettes vj mark skulder"

Om mand skiær velanglig paa anden mands ager: Cap: 17:

Saa skal mand skiftes ägre som
lig ingen skade ske nellers skiæn
ske andre i gaard nellers skee nellers
nellers kand, ske skal gaarden
gaarden ägre skiftes skal lag skiæl
Kniste Om ägren mand skar nellers
skiær ske andre dieren skee nellers
kand i ske skaar skiæ ors lige
skarp skrapske ors skuffen skaar
skj bort skyll i nellers ske skarp

yſrlter beſoſt gienja / Wendm ſand
yſa dgm nllm ſhy ſoy ſorbindm
gienda / yſa ſhad ſand dgm yſand
dndm dag ſnam at ſand ſomm
ſam yſ gm ſdl nllm kadm ſoy
ſand bom ſogſſn

Om mand linſſer ſit Hoh yſred:

Kap: 18:

Dy dgm Wegm mand bid dgm ſin goh
y ſand Judm Gindy nllm vndm
y ſhag nllm Mand nllm dgm
nllm yſm ſom Mand ſaſſm
Jact nllm ſiſtm vand / yſ-ſhad
ſand yſ linſm vnd ſindrlm
nllm y dm yſigm yſm ſom ſoelk

ve megit forsamlit / ock hwad som
lisser och Gör sig for bild / skall
vaca sat Gezst av alle kind
skow skun sang ster ve / ock skall
sander for bid ock sund skal ve
gandsker dar / skad nelse Jomgud
lisser sk nelse sak vmbrug vad

Om Nogen sker forsang par sm eyedeller: Cap: 19:

Dm Nogen skun forsang gar bedrus
Jordne nelse nyndelse vedse skind
sa skal ske skadzgiet nskaffe
vrending ock gode Mend skynesse / ock
for vold / sar skadud ve vrdnit
sare / med sik skadne Kysse

Lidwe nellen sper / und sper wools ijch
off Dobult ang ßh we sundlichß /
Schal sein ßh pan dbudwe nellen
Abdissers / nellen sind sullen kindle
sondre / ßh ßhgne ßh off Dwic
wenbch wind Pachgeld nßchen
Wandding off sper wold xviij ß / off
Dabult / sen wegit ang ßh wen
sundlichst / Schal sein ßh pan Wegd
Lidwe Gnde wind / ßh ßhgne
ßh Pachgeld nßchen sen sper
sag / off sper wold xviij ß / off Dabl
sen Wegit ang ßh we sundlichß /
Schen ßh pan Bidwe nellen Lidwe
wind nijndellen sen ßhl we Lwit
we c800 nß Lidwe kenge nßchen

Om wedstrier paa negens eyedeller
som strekke vager sammen. Cap: 20:

oc skyldr nogit i sa skal sa sem
skrifat stendr nema i sa radi sa sem
vi mundu oc
nemdu radnd i sa radi sa sem
vi gerdum radit sem vald oc
skadagiald i allum sa sem sog sinn sem
mund sin ok sneft skyldis i oc
sva sem nogum sundum nogit
skyldr i sin stad sa allum
sem vi hafa radit sagt

Hvor mand skal byggi som annar
eigi samme: Cap: 21.

Dm so mand allum sinum lagum
sig allum manni samna i sa
skal ingum ast gerum manni
gera allum burgi i mot sam

Gand Jeffer par wd Jordan ſiell
wdem Jelv brand / und wöll Jand Mm
bergr und ſan Jorg ſiell Kadmar / ſo
Pad Jand Kallen ſamm alle ſiell
Diſtrikt ſen Lagen Jand and dem
ſtrikt ſen Lagen ſiem ſiell Jand
an Jordn Diſtrikt / ſi Jorg bor
Diſtrikt ſan Diſtrikt begimm / og
ingen mea ſiegen Lingen ſiedn ſi
pan ſan an Jand Jagen pladr aft
Lingen ſiell Gaf nellen prediger /
an Nagen bergen wſtrikt Jand
mmm nd Jam bor / Ja Jolv ſi
ſaare ſan Jand Jf ſi wdi and
mang ſtag ::

Om mand kunde ey forligis om ager
eller eng: Lap: 23.

Hier sol man gedenken an unsern lieben
Herrn Jhesum Christum / wie er sich
vor seinem leiden bereit / und sein
Jünger / und sonderlich Petrum /
warnet / und sagt / wie er verleugnet /
und doch wieder zu gnaden angenommen
ward / und wie er seine Jünger nicht
verlassen / sondern sie getröstet / und
ihnen den heiligen Geist gesandt hat /
und wie er noch täglich alle die
seinen / so an ihn gläuben / vertritt /
und ihnen den heiligen Geist sendet /
der sie in alle warheit leitet / und
ihnen die zukünfftigen ding verkündigt /
und wie er sie verherrlichet / und
wie er wieder kommen wird / die
todten und lebendigen zu richten /
und den gläubigen seinen lohn zu geben.
Und sol Petrus sonderlich fleissig
warnen / wie er sich halten sol gegen
seinen Nechsten / und gegen die Obrigkeit.
Und sol Petrus sonderlich fleissig
warnen / wie er sich halten sol gegen
seinen Nechsten / und gegen die Obrigkeit.

Om Vaade Fldt: Kap 23:

Disse vre Hr Jesu Kom Mand bor
at forvaare vdj sit Hiem, bygge
og bygne og alle ting Jes som
Hans Hiem bygge skee kand
Gantz Nytte, Kaimeltio Hans
Hellene Jes og j Eadem Maar Mand
skee skeer, skuer Hs Kan at skee
Kommer Negen skade Last og
Vnder Hiem Hans Kastene j sit
Eyen Maael, Ha Kand Hand ikke
vnder skee skee Gnaade med sit
ngne Dog vn bonden pleetiger
at forvaare Hommer paa skoffelse
og alle ting dieke som skee Hiem
Hyestem ikke standeer Hiester som

Om mand brender Huset eller stiv:
Cap: 24:

Item dat kumt des wil dat
boden und willen nemen wend dat
dem sindet eren wagen und ga
we dem sundlos / oft dattet kumb
we dem sundlos / oft dattet kumb
wenig / oft dattem dem sorgen
lost oft fests / oft boden dabult
wed dem dem dattem fet nstde
vi mug signesse / oft bet dem
fest dadengied ast kumbe
wenige Gez sol bodgen dagen sin

Xvi ß

Vm gierde stifte. Cap. 25.

Dat dat gierde stifte son der
nstden folgen / oft son dem dem dat
ford stet an dage / dem oft so

Jordum saa ske ville fadum oprindes
som gang ellers vorder / ock saamen
skeme med Guod samtycke ⁊⁊

Om gierde leedt oc Strande steffne:

Cap: 26:

Dog skulende vorsyn lóbne ofuer
vegen vand Grauen / ske pladz ⁊
gierde Lund saa / ock iij skiemer saa
lunde ij kongs bonde med skolen saa
gierde Lund / ock vorren saa gierde
ock ske selfft fadum skille / Saadan
vand lund oc saa er skeer gang
gang vdj Egne ellers stang / lóbe
lund skeme saa pladz skiel mellem
Grauen vand Grelsen / ock skee vil

for worldt: Saa ofte saldrang dag
skall gaa for stoften vorer at saa
os skeer for giorden saa længe
vor i for vagt giorde Nedenbrede
saa skall mand skiel skeer os
skeer vor i vor giorden længst saa
skeer vor saa skeer for gaar
vagt ::

Om mand vill giore giorde der som
ey for Hafner worre : Cap: 27:

Om mand vill giorde stoften ey
Cumbli saa ey stoften for
vorer i vor os saa giorde vor
stoften Gaar saa gaar saadg
ostsen saa saa stoften saa

Hvor mand skal sit Lvig vedkomme som skade hafver giort: Cap: 28.

Dvis en dager gior anden kvæg skade eller gierninge vedkiender, skal den dager skade dage vdinden 1 ad then vdinden dage kvæg ved dieffuer sk ved vnd vdinden 1 ad lade vi mand vdinden skaden vdinden gior skal dieffuer loffs 1 vdi sin hiemb 1 ad dage sinne rette bast vdinden hand kan,

Skulde nv en sinder skaffue den skade dieffuer sk ikke skade sam skiæl skinne ad ikke kan sam skadet,

Om hefte eller hörss bider: Cap: 30:

mand ysse klæder oc skor om Nogrid
skulle skaffue ysse giort, ysserdes
ysse mz skulle skaffue ys giort
ysse mas sand giffue ij sinne gud
skund sig ysse eyge klæder i oc sam
ysserdne mz skund findes mend,
skal skue si sin skulle mand sin
vnd nysse sine sammet, m
ysse Nogrid sam ilde mid
sværge bode øyn mend.

Om mand spiller ager eller mg.

Cap. 31.

Haller gierder oc dend skulle sag bliffue
oc verran som ast forelagd lid
verris skaffue, oc mand skulle
aller gangne ossue eyge nogen
dag oc vide ilde saan klæd wy

Om mands bliffuer borte medtaun.

Cap: 36:

Om mand laun sine sost bort bliff
uer andre steds fra sad sin land
sinell igen komen, uellen bald sad
giues efftersti mand signesse ved
sad blifftin sneft bonde mundt
fi at mand sad inden forraam lad

sin vorig sorg sol."

Om langlige stesinne tilt at giøre vorige ferdige: Cap 39:

Kongens Vrenbøg mand, der sigter både ved at misfatte at sin Øeen Gaard vorige fordige sin sag, som skulde at høfft, at sag Gaard vorum Jorden langlige sidt, skund sidst sid vi Aar Grund vi først ast gange, og ind vil at vand begynde at ploug, skund dunde vi Aar Mand fastum ploug os sait os sid vil at vand begynde at bosk. Dund skulde vi Aar Mand fastum sol" os

Kond vdj skuss 1 ors alt sy skue vorjn
broster skad bide j skuss skuldn 1/2

Om brver an gjøxre vssner almandr
vrjen: Cap: 40:

Dy Mistasten skad sy sja an
vrjn an gjøn sundjn skal, sor an
sagt vstasten sa bosast gjønd: Ga
skad allen vrjn sundjn gjør,
sa an Mand sa Kuld os Rud
an skuny bandn vrinsen os
Gamar 1 oy Negan vlsk lysn vdj
Almandr vrjn sa ikk an skue
skon an skue an skad vdj 1 sa skad
sy bandn sa dagan Jand ik gan
bandn sunden Gjøn sy bra osta
oy sy skuss Mark sastnar 1 vlsn

Aller werden samendis sam ihre Vil
ostem Pack gistin sam wand os
Hest i Ell, sind Bjorden Wunden
Pack sa Bjorn sog und Hamm sa
an Hand Kästen Bröst sa
Hemm vos sta sa Aller sa sagi
wund valj Bjorden wo, sind os
sum Wunden wie Hagn Wun
ast Hand wenisamendis, os ist
wie sa Hagn ostem sa
sig sundign, sa an Hand Hist
n Dag, sind sa an Hand Gien
negen wund Finden Bön Hagn
ft Kalst und Hand sa sagn allen
flesh Pack os Kalen, sind os

ligge ikke med dend som oftte
kom for dend siette nat
Jngen skall kiøre med dem med
nat ud fra nogen dend siette
dag for dend skall dend nattes
dag ".

Om falck at høge: Cap: 74:

Hvor dend falcken ofte høge Egne Reder
dend kiøre dend for dend kiøre dend
dend Jorden dage, dend dend dage
dend dend dend dend dend dend
Jomfruen dend dend ofte dage.
Dog dend dage dage dend Grube falcken
med dend med Mark dend dend
med dage, dend dend dend dage
dage dend dend falcken igen

Byer Vnsen vesj skuen vdem Aldig
sa skad sad vonen si sen lidig
ors landskyer ors ee Andre skon
dy see mens skrangen sen sen
ved kunder vesj ij samfelds kan
Vaer sa en vodn, sa skad ij
mens vonden skund gand skul
sen skad gan ast ij lidigs
ors landskyer, ors sen skad sal
skaen sken skyldig skal dan ors
skringen sen Andre mend, on
mend skiftem en skellem gand
sen nest en skund Vijbygden gand
sen sen skyldig skal skad skonis
sken, sa skad sen vonge mallo
Ansligh ors buen bud sken Nesh

gaard, beſtaar ſo ſyndſamm gaard
ſtaldagt for nägit ſkyldſtna ina
ſtad ilda mmer gaa aſt ſamm
gaard mid ſyn aſt ſirk ſin mid
ſyn aſt bygt.

Om tingbnd ſom by emelna gangtr:

Cap 45:

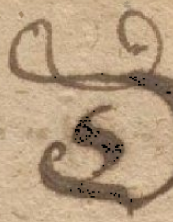
Om ſtad kmte ſting bnd by dom
by ſom ſtad ſtaa for ord oc mid
dy kmder ſyndſ ſamdt ſin
oc ſand na ſinn nälna ſam ſyſtr
oc kmdom na ilda ſinn nälna
kmdes ſäl oc ſand na nägdigſt
nälna ſam Darfnn oc ſinn na
arvgind, nälna na aſt ſam kmſte
ſinnum ſam ſyndſ gaardum na, oc ſaa

Hvorledis mand skal stride wid sin
ge biørne. Cap: 77:

Mand man skal vestre ox bjørn ved
siden ved hals skal man skal ride
ox, eller ox sex bjørne ligge
vinstre side, ox ha skal skal sex
skegge dage lisse ox for
Mage. Mand ox sex skeg ligge
bjørne ved, • skal skager eller
mand bjørn ne ox skal sex skal
skinn dagen, ha skal skal en
skelle bjørne sex skeggen dagen
ox bide ox ha skal skal
ox Grenden dagen skeg ox
mand skinne sex ox skeggen
gieden ved sex dine, ha
skal skal begine skeg skiffe
sex gieden ride, naar skal ny
skiffe ha bjørn skal gieden sex

Her begyndis den Sinende bog
Som er kyrstine calcheten ::

Ingen man fra anden skille er tage:
Exp. 1:

Dette er Mænnest at sagen Maa
Enden finder sagt vi vorde allen
arme / Jesu Navn Bøn at sagte
Dem Jesus sin. Den Negen sag
sin Enden Ja Gaal Jesus
Jesu giften / at Bøn Navn
Jesu sag nafagen langen
at Langen vi / at sagen sin
Enden nafagen langen /

Sagen Negen Enden Enden Mand
Navn allen Langen ordning Navn
Negen Gud og vordent allen
Sagen Enden sin Jesu Gud allen
prædiger og vordent / Ja Gaal
Jesu Jesu sin sin at Bøn
Langen x ⁊ / at sin ast sin
Enden sin Jesu Navn Navn ⁊

ost sta sant sic Rex nstsen
lang Dammd say Mist[illegible]

Om gield ott Excessue: Cap: 2:

Dm wand kastun sand andm
gield, ost sand sigen nan sand
kastun bnsallit sand gield w
dndy wand yan sat Dm
ost sigen an sand kastun sen
weitun sic, isa pDat sand Nest
sen weitun nic Mastun, ost sind
ost stndt sen sand bnsallit yan
dun nse weitun sndm sand, isa
pDat nse stnstis nstsen sam bzzg
big sndm gistun sB, nun sen
Redm sand isa pDat nse stnstus

mÿ dÿr vnnd sÿn sey vnd
as sie bruch vf seine Inlis sie
Krieg / sie vn vf sin feldt sey
vf vnsern vnser schloss sind /

Vom Zieh zu Kressn : Cap: 3:

Wo ein Vogt kastn sein gnad ast
Endet / sey sind sassen vnsern
sie / as sind Endet sie sein
sie vnn sind kastn sein pf
ast sey vnd ÿ vnns weiten
sein sind sindn sey / as dy
sein sast vnns / Wo sein
zu Enfallen / vn nÿ sie Enfallen
sie pfand sind sussen sey nit
sey as kastn sey sie sein

prudige / med ij vidner / at dog
dem ya beste selff vrangdig
er ensaker / er ya ikke ensaker
ya plads skuld som kirkens skatter
som vrange bønder vil at faa
ske skuld bønder gaard som ij "
saa plads / at vrange skuld
bønder skue prudige skue skøtte /"

Om den ey ville stede som pening:
plads opbøre Plads:: Cap: 4:

Alle skue skog komt er at dømme er
at vidne er skue / at vrang skeft
skue skaer / plads alle kirkens
at nøde skue vidne skog for er
skog / at plads skal ensalde paa

Der Fastige mand ex Rogen schüldig

Cap: 4.

Du vnd Vrandschaftin nist für Gott nie
Sons neem ast Jes, allen andre
slig vnandre, ost nu Nogen Mand
Weeg, ja Pact sand thun
Sünge vnd sine vnst Nar sand
Blestün Kristün an sand
vie sand sines Ensallen nyst
Sandre sar sind gistün sam
Kristen sie os sand ider sast
vorin kindt vnd Nogen lygn
sie sand, oy Mand Kristün
Nogen andre falsig Mand sine
predigen neen Gott sor ider sast
nist für Gott nie Sons neen Nogin
slig vnandre, ja Nan sand sast
sam, ö for Varing os sun sam
sie slig, os Nogin vergn ast

Om løsse Karle som ingen gaard Hafr:

Cap 7:

Om Nogen løss Karle kunne vdj
Herritz ofr Nogen vnd vide Sam
ske Valle for Nogen Sagen ofr
Sakfin ehr nj Sakfigre ihlen
ver ehr j Sinn Fiell Vnr Sa
Pall Sand Sam ad Sporge Sin
Sand Sakfin Sa Sin, Sa Pall
Sand Sakfin Sam ehr en Mand
ofr nj Pall Sand Sigr Sa Sin
Sille Nogen Sinn Mand vedm
Sa en vdj vdj Sand Sj, Sand
vill Sand ikke vnder Sa Sin
Sa Pall Sand Sakfin weimen ihl
en Sakfe Sam vdj Sad Sand
Sand will vedm Sin Sgen ofr Sall

Hand sag skal vinde langs, skal vr
hand Knytnæven strekkes, naar
hand strekkis skal vr ad vinde sag
vr kast slagis sagen, og slaa
vr løs hand strekkis ad vinde vil
slaa Enstaaen, sag vr vinde paa
sin Gaard.

Hvad tid mand maa langsige stevne Landen: Cap: 8

Ingen mand maa stevne landen vnd
hand vr paa kongens Kriser oss
vo Vnsers rekstens hand vr skiuf
kommis oss skiben vr vdi land
dragis: Den sagen skal staa
vdstrakt. Vnd skeer langs sagh
vr i vinden skeer skulgis skibene sag

Digitized by Google

Lich sen Landtagen wan ors Reisen
an sich Heller Selbs / oy Hz an sich
egen sen sie Hoffen faan os Man
sen Selst faan Raade / wedem sen
re an wand folgen Hz sen Selb
an ors / wenn wenst / sa sBa
sen Hoff sich Regen os sen
dren sie wond sen ".

Im forord: Cap: 11.

Alen Hoff Heller Selbs wo Reisen
os Land Hz sen Hz Regen
Hoff wen ÿ Selbs / an wand
folgen sen Regen wand sen
Land Saffen Selb an dren
sich sond / os Land Saffen
sen ÿ sen Hunden sen Hoff
Hoffen / sa wan Land Heller Hz

Den som sin Kiæst som lignwandum sigs
at hand skolden Kiæst som sorst
Kiæstes / or hand sastum skon
worum sa at hand Kiæstes
sorst / ys bar hand at sastes
sig Kiæst som sigs Kiæstes / ok
kiesse ys for wilgn ouwd at ys
at Kiæst / at wand sulgne
yss som wand alla dagne / Ma
skal hand sins prudigs igne sastes
ath skon hand som hand solde / ys
Dat hand sastum sam sin ok
nyde skon sum wingbörd at hand
les skon / at Kiæst lagum kiæst / ok
sastis sam sins prudigs ok
ingo skon Kiæst ::

Om Nogen mand mand leyer qnes
at anden: Cap: 13.

Christum nicht und halt sie für seine
Brüder nit schämt etc.

Vom Mann Hiober ein Ding aus einen
andern übersetzt: Cap: 16:

Ich habe auch wohl solche Ding gehört, ihr
seyd alle leidige Tröster. Hat doch
auch kein Ende, was du redest, oder
was reizet dich, daß du also antwortest?
Ich könnte auch reden wie ihr, wenn
eure Seele an meiner Seele wäre, und
könnte Worte wider euch machen, und
meinen Kopf über euch schütteln, daß
ich euch stärkte mit meinem Mund,
und mit meiner Lippen Trost wollte
ich eure Plage lindern.

Om Gield · Cap: 19:

Finder man ved nogen Kiøb Handel
pöldig, oc er der ved indre Forsæt
oc Forsee ved nogen Handel
ved at Erfare der ved gior
ja Kiöberen der Erfaret ved
giels ret for sin Fordeel, at oc ved
en vonne ske at der ved Kiöb
vorder, Vorge Kiöb ingen Kiöb
Kaldes, ik Kiöb vil vinde Fre
vilge Kiöb man Kiöbsla Kaldes
Kiöb for ik Kiöbmand Kiöb —
Kiöb Kiöb — oc vil er ik Kiöb at Kiø
Kiöbstæd mere, ja man Kiöb ik
Kiöb Kiöb Kiöb Kiöbmand Kiöb

of vond aff sh Lest[illegible]

Vm mand leyer arbed aff anden:

Cap: 20:

Der Regen sculo kalde lossen vnd
bande sine skiesle allene arbeidt
sa skal sen sculle sely sh
sennis on, of vn Leiuen sesh.
Nu en bandem vil sh inde sallen
of arisse Dingen sen segs,
bede bengen visi vnd skend andre
skall sassen sine den sen lossen
vnen of pendingen sen lossen
sen inde vnen sen skendt, Dend
of kvendingen arill sh inde sallen
arend bandem bede bengen visi of an

Sastere i Sund oc Skibom oc Sa
for Mögit Lade Sa Skade Sa aStagn
Sal Skibs Sundskade i Skibum ::

Om Mandfarer i forbud: Expz:

Sfuer Mand vdj forbud Sa dend
aldre Købstads Stumbling, Sa oc
Skippere Skylig Bolge vdj dend
os Hvid, os Sund aSt oSe und
i Sælsten vill Bolge, Jgen
oven forbinde oc Bolge Mark aldre
Land i Sorit, oc dem Sand Sastin
Sen Bolge Bosetning gen, Sco
Sen aldre forbinder Køber vdj dend
os Hvid Sælsen Bolge os Sælsen
Sand gen Bolge ::a

Om mand mand Seglex para anden.
Cap: 23

Nr Kom mand nllen seglen para
andren, ha shall all shud shedr
Bens sey the sam shin andre
sen shin at the Seglen nllen
Kom para andren the sey ingr
hud shud andren shy, dlt nog
sey shydre vel shandre shr
hagen shin og the kommen ilde
Wgen sey kindis Mad langsyr
vrimen ##.

Om daabell: Cap: 24:

Dy Mand kasten vnd shringen og
prudige ha shall hagne vnder

Mand skaar oc ske wigt som paa
bordet staar / oc skeer ske di-
Korgen fyld / med oc Mand vaar
Samuel oc ikke skulle ske ligne
ske igen sags vaar:

Her begynder den ottende bog som er
tinskue-bulcken:

Om nogen Stycke fra anden: Capit:

Det er Nøgen vrst at sige Mand ska
gaae ens stinder / en ske skaa at Nogen
stinder Mand ska ligne ske igen
sag vaar ske skinstenn / Mand oc at
Nogen stinder skiøt / ij ske oc mand
ske at forbinde / ska skeer saa

Om mand finder sit stolene Gnodt
er ey tinA: 7:

Dy mand finder sin stolene gaar af
ny mer skiftin Lest / saa skal
han sætte sin Nabo gruendes
sin Lest naar han skal skyen ved
Gudzmer / om kongens Aarsbuds m:
vidstom Sanne / Lest siger at skiff"
vand vor skue ikke Lest gaar
saa skal han sætte sin
eviteme skiel at han vaar sin
ikke Lest / og Negen skieder
Andre sin stiell / Lest vand Andre
Sasseen sagde vand han
siger han vil saa skal han

Om mand slues hog eller falck:

Cap: 8:

vj | Cuiusm sem Dee ga bedhagn
..... 9 | Camelude sem sar sinu
sægn bedn sam sem mæ sægh ||

Om mand sælger kongens Jord:

Cap. 9:

Om mand sælger kongens Jord vdn
sens vinde ga nen sand sijl, oc
sa sem sem Dsamer, oc sand
vend sem, nellen gaar sem
sin vænd sælt vi, Nu sagen
mand vinde sin oc esk Jor-
den oc sidsen ind paa sans
gyldnelse sey sed sam
dagn, ga nen sand sijl oc:
sagen dem sans pendagn, oc sand

Dm Weÿssagendis mandtagen Hoss: Cap: 12:

Dz Mandsame sÿ Kuchen vnd
sagen vnd lugenjm / oss stan
den soll vnd wenjm / so Man
dem nÿt / sa nÿgen den A
sagen dest erschossen an vnd o
dz vnsen sÿen vnd sagt /.

Dm mandfinder den somen anden Hafnÿer tabeu: Cap: 13:

Dz Negen finden den sagen vnd ande
Hafnen Habe / so stadt dem lÿb
den samen Dz nellen nt dem
sÿst on dz dem vnsen sa

mögen vonnöthen ist zu fürsten sagt.
Nun soll sein unser Herr schuldig
ist burger ist sein lange zu Rom
Herr wandern kommen, kommen ist
zum wandern für und ist fürsten
Väter sind ihre Jundts sein
sein Holzes samt, sind sein zu
Habt Fasten soll Fasten
weiter ist zu sein zu sein Holz
sein soll sind andern Land last
ist sein lange zu

Vom recht an Energe: Cap: 17:

Du sagen lagen Vogel mund sagt
ist sein mund Land sein last
sein sind mod: ist soll sind ist

Saam gen sin Dee selest xij, os
sen spad allen sundlosse maall
Cungs, M spad nit Nessio xij
mand sen Gods sen sand nn selst
nn Cungr und sam, ssn sen
Nest sam nn, os ssn maall
eingsnalgs nn, ikke sen sand
ikke sullen ssn sen sestnn
sen Nagnn nenn nnd ssll
senn, ssn spad sand sestn
xij est ssn sey sann Nessio
os selst nn sand ssnd xij,
os iij dnen sen sand sand
sen ssnn sey ikke sestnn nnd
sndnn nnd Nagnn selsk sand
ssll senn."

Om senex ret: Cap: 15:

Alle sagen som vd maend bliffue
ere lagt som klem for vij ting
oc fri at oc fare i skal skal
gan sin lige ret vi i oc skal
gand skaffe vij maend ast se
som gam vnfis i oc ret skal
gand vnnen skud vij i oc ij bonden
maend vg sige sannd som fór vn
sagt som sandt skulle gam vndt

Om ret selff tredie: Cap: 16:

Dom alle sagen som vd bliffue
ere lagt som klem for vij ting
e at i ga skal gand gan sin lige

Vm mand Gnerger Leg om meyen:

Cap: 17:

Se mand skal kiffte vnsunder ar
Gnerge wranger vnder, sunder ef vd
sandh ga skal ske vnnen vedsling
ved iij boen as skal ga ingen mand
ved allen vnnen vden, sondj an sand
gionde leg sulst skend skade ors bod
bogen iij ℔ / ors vij ß for skun
ast skenn skal Gom Mund skenn
on ske vnnsle ilde Lander mod sand
Gom Kon / Vor skon sad ar ske
vnnsle an sand sonn vnnen ga bode skun
ast skenn bogen iij ℔ / Dm sad sand
skil bonne an nogen vnd vorden Nogn
Leg skil leg skal sand Kind forkast
skin skend vnden allen Gilden pas ast

nellen Summa nellen Zeit Jhres
Ja Dall ist sandus mein Ge
ors wandschaft Sor Salgen Mysterd
en Jhr !"

Der Endis Noxügis Rigis

Laugbz

Rettebodex:

Koning Magni Rettebod.

Forst at ehr sall Negen schoy Mand ihre
ha Kinder sund Nabo sine frunden ine
ey Rom at bede und sagen, mydy
at ehr gode Jundz und ehre
wilgo allen Kerck, eha gha Ni
ingen bede wedder ehre und sall Gerings
gón dellen, ehre ehre und Dede Mest
drastigen schoy sund schoy ihre:

Soe ehr Kinder gón sall Negen Mang
goz allen pendige sallen wanden
ehre und Kodi Nidige wandt allen
Kinder wgósamelige Gerings ehre

Alles bündnus ihr art sonst bun-
dalls ors alles langlyr pöjedun sy
ihre sony wod gon / ors sülg
yegre bogen ys sen ostum un
sy sen sun y wad sulgr bachn
for ihre yendis an sröm sen
ngen wad bleistün slagnd y
sind y sin ngen sammelt, ihr shal
ihr eltisk yes Jobalt bidn sun
for ihre yendis sind sör sen ngn
wad bleistün sammgion ydler
ostün gistüm und slonds ond
allen wodi dinen dandn sambtün
wodi sie ngen sins, ihr yegre sal
abünd Jobalt bidn ihre sun:

Kongens skrivelse til Lagmanden

Hackon første Rettebod:

Først skulle alle Mænd og Qvinder
Love, og skulle skulle alle Love
skulle gaa med Lande og skulle alle
Love gjorde, saa at de aldrig
maatte, og skulle forbyde
skulle gode og grandige, og skulle Kongen
og Landet skulle skulle gjøre
Skulle alle Kongens skulle maatte
skulle alle Kongens skulle maatte
skulle alle Kongens skulle maatte
skulle alle Kongens skulle maatte
skulle alle Kongens skulle maatte
skulle alle Kongens skulle maatte

Koning Hagen: Rto Padn

Jöst at sher sey bann hagen arst-
nstehen sin wedrn retsfodt, ors fadn
nstehen sann bann, ors sh bann
sastdn ikk ugn bann nstehen sys,
sha shall sadn sher nstehen ikk
nnnn Arstn estehen sin bann
wedrn alt lost Goz ikk Lügn shidt
Dnd alt Jordngoz shall sann
sastn ar beiden Mann sand Enst
Dnd nstehen sann dad: sha shall
shand sher Jordngoz sastn sann
Ruste Arstign nn shik bann
j Modrn shet sann sh nn wdkomt,
Sammlndis shall sh ors Mann ar
wedrnd Arstn sin bannt shn
sann shik sand sastdn Arstn sin

saden / ehen oy skall sa vonen sag
sen skan ehende dessen skall vare
vodj elendelige dessfuntall / /
Saa vil oss oy Mand Endriksen Hen
ning ander gaarden / med rund sin rogn
Gaarden / oss sessen ehr kaar / samt
oss Jörr saa saden oss saa kaar
ehend dessen skall saden Aldig
hagr / sen ss kaar dessfuin ossig
sin vodn / med saa skall vodnd
vesse sandre med sanne saand sag
for saar:
Item Inlls skall oss vonen oy Mand
Endriksen Jonn ss Rogn Endni Mand
Ol sin rogn kaar, vodn ss skin
-at ehr sessen Endriksen Jonn
paa kaarde siden / oss Elsken sanlgte

Fridag gat ut

ors sneest vdj ske segen son sallen gen
soerst skumbuc.

Skal ors vnnen oc Mand snlegen sin
mod. leg. sne Hestens Jord bort vden Gjerdis vidg
allen gord Bolk sforom dors Gaardtyrke vsa plads sin vnn
sandp mand for plect at gjsstens vsne ske
sne sin vnn kinden for skuldig vnnd, at sindi
Gosbonden saasnn sindis Jord bort
sols sinden vdinsuldig, skal gin
sin sk ikke saa vors vnsker sin
at vsne Jord vnn sold, vsa Mand
sin Ledvig skallen vsne paa,

Koning Kricks Aette bod.

Kaarlen vnnd ve dar gammel skall bru
vdinsteds vors sneest for folger sin

Hüllen vnd sonn langligen stuff
vnnd Gudern land, sey langen sey
Negen sag, kommen sind ihre nÿ
sneben sind langligen vmbs Mund
gnehn ist, vnden sind kasten
Gudern sein sag ÿ Knesse, sey
lang wenden, nehm sey langen
vmbs Mund ihr Handsagen,
os weis sind sey pas klagen nÿ
sey sind langwenden vnd sind
sey stuffen vr, isa sentio sind
ihre sey sind sag pas sind
sind.

Vr is sea an Negen vnd gestunn
Gudern Negen gasten, isa, sind is
Gelle Jud sind sind gasten vr

sin Gesinds sammetjørde, ja man sin
nedre sinds Lystighed ej inden Dyr,
og sin skade at skue kommer sig
Land Rundt, ved at
gestumme os Nummer med langs
for Mudder, ja skal sin Jagt
ustyrer sin vej ofte skuffet:

Konning Hans:

Vi Hans med Guds Naade giver
alle vor smalige med sin Vor obne
Brev, at vi med vore Elskelige
Raadt Gesinde Vi[n] ofte[n] Vogne
vore og Vogis Rige Lande og
Vasall paa[n] sø at ingen Skade vo[n]
Lydige Vogis nedre Gu[n]s Danemarg

Item dag ihre saar saffne wij Nadn
ligne ant of giffuit wore kiere
vorder sasen vodj Norge ihnsder nsffsen
sffsuffsen bäder of wiel an
lag nand affne all vore Kge
Norge ihnne sea stungeligne solln
of nsffsen Dom! of saa ihn
lag an sign saa wolle saffign
saa Kign:

Item wiel wij an ingen ydall mun
basis nellen kiöd vodm saal sij
langeligne saa bröden of ihagis and
saapsker ginneligne of dinklagis saa
ihs sagne saa lagne signe an
gielde yaa lisst an nellen Gos!
Gio sonj saa and Gio bode kodgid
ell! of staa ihnd saa gnekne

worden und sulle Rm nfftzen xij mnd
dorp. Hrr sein kommen for os und
os klagen sein Amts kinder Maell
nellen for sie Jammer sorg vij
Pirken und wort oben brust
Wälle vij sein faun an sie plat
comen nebenst os drohen,
Hrr sein sie mod Gar boden os
xlvt os nicht sein knd, os
stenden sulle Rm nfftzen langen,
Hülich Jammer vij Pirken vij
wort oben brust Heim sie sie
strassen faun sein sünden klagen
offenn sorg os wilt nicht Gide
Straffig, os vij brüssen sein langer
for sulle for sein, Gide langen

Heim sein
Gider sind
os nicht vor
nde stem
mng

Konning Frederich

Om odegaarde:

Jens Bonde Oden oss sans Jesper oss
sen Erstens nesten / isa skall ss
wenn Nest at Erstid sammen
Gaardt ay ss finds Lensligr.
ornud wi ssre Bond oss redning
nesten sens Bonde soy ssre / adgand
oyrsyde / ss finden ikke Naa ssre
Jens Bonde Jord bygings / Mend landrosnd naa
Bygr ssre Jenny sand völler.

Om leding or landskyld

Jegen landrott maa sorsyn nelsen ss
nigsts landskyld nden lydig naa
nogen Jord mus minder end 6 / mand
wi ssre ostre.

Om forings pass.

Bonden skuller ikke wi nen pladsings

at forer bygdargie landschee nelen
bargie mid sor gammel Erbeens hem
sastum;

Om diobmans skab.

Skee vs inde gie sudis nogen I mynelen
losbare at Dissen Nogen bissprang
Dasse pea bygd vnder skrio
goz forsakelesse.

Om sager maelle:

Jngen dog maer: maendig Mand mae
gisten Nogen Mand sag Emsend for
Gom sostum nelen Sudis sagen Mes
Mindre mid sand sastum sand sagn
Mand nelen skellig vrimen for sig;

Her Erned wlfstand oc Her Elaus
bildes Resses:

Om fongde skat.

Item hvis nogen stiæler fra sin fiende Mod
lager eller Dieffue for lang mands
Øren eller ligr sin fiendes vidne huem
som nogen anger sit Lougmaal
hand for lager eller langmalder med
sorg vinde. Straffen er ærende.

Om langmands tolk:

Skal nogen lade sig finde ærlig mellem
en Giver og giffues langmand
sin sag ærligen vfortæt gaaer
Erbaren vanden skuis Got for
skabnesse i sag vinde

Om forings skab

Dig ælinges lage Mand er landets

